

Barna, besteforeldrene og bildeboka

Barna, besteforeldrene og bildeboka

Om barns forståelse av generasjonsforhold i familien

Rapport fra et leseprosjekt i *Hokus Pokus* barnehage 2005-2006

Av

Åse Rostvåg

Sammendrag

Denne rapporten redegjør for prosjektet *Barna, Besteforeldrene og bildeboka*. Innsamlingsarbeidet av data foregikk i 2005 og 2006 på Hokus Pokus barnehage i Kristiansand. Målet var å finne ut noe om barnas kunnskap om besteforeldre gjennom barnas resepsjon av bildebøker.

Dette prosjektet er en del av forskningsprosjektet *Forskjellige familier*.

For ytterligere opplysninger om prosjektet, se vår hjemmeside:
<http://wwwold.uia.no/hum/Familier/index.html>

Skriftserien nr 150e

82 sider
120,- NOK

ISSN: 1504-9299
ISBN: 978-82-7117-662-4

© Universitetet i Agder, 2009
Serviceboks 422, N-4604 Kristiansand

Design: Universitetet i Agder

Emneord:
Bildebok
Besteforeldre
Familie
Resepsjon

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	7
Karsten og Petra hilser på kongen.....	17
Analyse av teksten.....	17
Resepsjonsanalyse.....	22
Lillesøster går til barnehagen	25
Analyse av teksten.....	25
Resepsjonsanalyse.....	32
Klikk.....	37
Analyse av teksten.....	37
Resepsjonsanalyse.....	45
Resepsjonsanalysen – oppsummering.....	47
Litteraturliste	53
Bokliste – bildebøker med besteforeldre – nyere.....	55
Vedlegg 1 - Spørsmål og temaer til samtale	57
A <i>Lillesøster går til barnehagen</i>	57
B <i>Klikk</i>	59
Vedlegg 2 - Utskrift av/referat fra lesestundene	61
A <i>Karsten og Petra hilser på kongen</i>	61
B1 <i>Lillesøster går til barnehagen av</i>	64
B2 <i>Lillesøster går til barnehagen</i>	70
C1 <i>Klikk og Mitt rosa liv</i>	75
C2 <i>Klikk</i>	80

Innledning

Dette prosjektet er en del av forskningsprosjektet *Forskjellige familier. En undersøkelse av familieforståelser i lovtokter og litteratur* hvor fokus er på samfunnsmessige spørsmål som likestilling, forholdet mellom kjønnene, forståelse for familiebegrepet og nye familiestrukturer, samt barns situasjon i et medie- og kunnskapssamfunn.

I vår vestlige verden lever vi lenger enn vi gjorde før, og derfor er det nå flere mennesker over 50 år enn tidligere. Det betyr at de fleste barn sannsynligvis får kontakt med én eller flere besteforeldre over lengre tid.

Hvordan ser barn på besteforeldre med utgangspunkt i bøkene? Det synes jeg er et interessant spørsmål å stille, og problemstillingen til dette prosjektet er derfor: ”Hvordan gir barn uttrykk for familie- og generasjonsforståelse i en samtale med utgangspunkt i bildebøker om besteforeldre og barnebarn?”

I barnehagen er det vanlig å lese bildebøker for barn, både spontant og planlagt. Svært ofte bruker barnehagen litteratur som et supplement til, eller som en del av, et tema som blir behandlet (Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver 2006:34, 38, 42). I den sammenheng er ofte målet temaorientert eller knyttet til de ulike fagområdene. Mitt prosjekt går rett inn i denne tradisjonen i barnehagen. Jeg leste bøker for å ha et utgangspunkt for samtale med barna, og fordi det er barnas oppfatninger som er i fokus.

Høytlesning som metode er valgt fordi lesing både er hyggelig og nyttig. Når barna blir lest for, aktiviseres de gjennom fortellingene. De får assosiasjoner til eget liv og egne erfaringer. Disse erfaringene kan de dele med de andre barna og førskolelæreren i en samtale.

I denne rapporten har jeg også skrevet tre analyser av de aktuelle bøkene. Analysene gir bakgrunnsstoff til samtalene med barna, tolkningene av samtalene og konklusjonene til slutt.

Bøkene jeg valgte er gitt ut i barnas samtid. Det betyr ikke automatisk at de gjenspeiler tida barna lever i, men spesielt bildene i bildebøkene kan gi tydelige tegn. Hvis klær og utstyr i rommene for eksempel, ligner på det vi ser til daglig, oppfatter vi at boka avspeiler samtida. Men er bildene mindre tydelige i forhold til tidfesting, kan kanskje verbalteksten gi en pekepinn om boka forteller om samtida. I mitt materiale gir to av bøkene tydelig en avspeiling av samtida, men den tredje gir et mer diffust tidsinntrykk.

Utvalget av bøker

Ifølge Norsk barnebokinstitutt blei det i 2001 gitt ut 165 norske bildebøker for barn, i 2002 179 og i 2003 145 (Vold og Kaldestad 2005: 147). I 2004 blei det gitt ut 204 bøker (Vold og Kaldestad 2006: 146). Tallene viser bildebøker gitt ut på norske og samiske forlag i Norge eller av utenlandske forlag på norsk.

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i bildebøkene *Karsten og Petra hilser på kongen* av Tor Aage Bringsværd og Anne Holt (2004) (boka blei brukt i et pilotprosjekt), *Lillesøster går til barnehagen* av Kari Grossmann (2003) og *Klikk* av Øyvind Torseter (2004). *Mitt rosa liv* av Amanda Eriksson (2005) blei også lest, men den boka valgte jeg ikke å analysere, da samtalen i etterkant ikke tilførte prosjektet nye, relevante funn.

Det var vesentlig for meg at dette er nyere, norske eller nordiske bildebøker, hvor besteforeldrene har en framtreddende rolle sammen med barnebarna i boka. Et annet viktig kriterium for mitt valg var at bøkene skulle ha førskolebarn som målgruppe. Jeg ønsket dessuten at både bestemor og bestefar skulle være framstilt i bøkene, gjerne i ei og samme bildebok. Jeg ønsket også én målgruppe og valgte, sammen med førskolelærerne, barn som var rundt fire år. Siden dette ikke er en kvantitativ undersøkelse og dermed ikke har så stort bokutvalg, valgte jeg å forholde meg til bøker innen de realistiske fortellingene for barn. (Se også omtalen om bøkene til Iben Sandemose s 7). Av samme grunn (at bokutvalget ikke er så stort), valgte jeg å legge vekt på at bøkene holder god litterær kvalitet.

Jeg gjennomførte et pilotprosjekt før hovedprosjektet, og da valgte jeg *Karsten og Petra hilser på kongen* som viser en bestefar (morfar) som har kjæreste og som er sammen med barnebarnet sitt og et annet barn. Da pilotprosjektet blei gjennomført, var boka dessuten veldig aktuell med tanke på 100-årsmarkeringen for 1905 i Norge.

Det viste seg at bildebøker med begge besteforeldre i samme bok var vanskeligere å finne enn besteforeldrene hver for seg, men ikke umulig. Derfor var det naturlig å velge boka *Klikk*, hvor begge besteforeldrene er til stede og barnet er i barnehagealder, ca fire år. Dessuten blei jeg fascinert av hvordan forfatteren forteller sin historie med hovedvekt på bildene. Andre, nyere bildebøker med begge besteforeldrene har en eldre målgruppe, og er derfor ikke interessante for mitt prosjekt.

Lillesøster går til barnehagen viser en vanlig morgensituasjon for et barnehagebarn rundt fire år, men det uvanlige for henne er at Farmor skal følge henne til barnehagen, og boka er dermed et naturlig valg for mitt prosjekt.

Mitt rosa liv har barnebarn, ca fire år, og en bestefar, Morfar, i hovedrollene. Boka er oversatt fra svensk og er også den nyeste boka i utvalget mitt. Boka er, som sagt, ikke analysert siden den bare blei lest for den ene gruppa og ikke blei trukket inn i prosjektet i særlig grad.

Andre bøker som muligens kunne være aktuelle, var bøkene til Lena Anderson om Tulla og mormor (se litteraturliste), men de bøkene synes jeg framstiller bestemora nesten som en oldemor, spesielt i klesdrakt og utseende. Selv om besteforeldre selvsagt er like ulike som foreldrene er, så er mormor her veldig assosiert med en bestemor fra gamle dager eller en oldemor i dag. Dessuten er bøkene beregnet på de aller minste barna (under 3), og jeg ønsket at alle bøkene skulle ha omtrent samme målgruppe.

Jeg vurderte også bøkene til Iben Sandemose om farmor og Fiat nøye, men synes det var rimelig i denne omgang å holde meg til omtrent samme form, nemlig de realistiske barnefortellingene.

Los-Reinert og sjørøverne av Siri Mohr og Jan-Kåre Øien vurderte jeg også, siden boka både har et barnehagebarn, rundt fire år, som hovedperson som er sammen med en bestefar. Den tilhører også de realistiske fortellingene, men jeg syntes den falt igjennom litterært. Jeg mener også det ville vært mindre relevant å fokusere altfor mye på bestefedrene på bekostning av bestemødrene. Jeg hadde dessuten i et pilotprosjekt hatt med en bestefar.

Tidligere forskning

Andre har også forsket på bildebøker og besteforeldre, blant annet er det en internasjonal undersøkelse hvor Geoff Fenwick og Angela Morrison (2001) har gjort en kvantitativ undersøkelse på 40 bildebøker utgitt i Storbritannia fra 1968 til 1990-årene. De finner flere interessante og selvfølgelig ting, blant annet at det er en utvikling hos besteforeldrene i bøkene både når det gjelder klesdrakt og aktiviteter i løpet av disse ca. 30 årene.

Mer interessant er det at de finner at besteforeldrene sjelden opptrer sammen i bøkene, og at bestemødrene har høyere positiv skår på forholdet mellom besteforeldre og barn enn bestefedrene. Det viser en 5-punktskala, basert på innholdsanalyse over 11 faktorer som tar for seg forholdet mellom besteforeldre og barnebarn. I forhold til mitt prosjekt med et begrenset antall bøker er det ikke direkte sammenlignbart å bruke denne kvantitative undersøkelsen i bearbeidelsen av stoffet, men den gir interessant bakgrunnsinformasjon.

Pat Pinset har undersøkt hvordan bestemor blir framstilt (image of the grandmother) i flere engelskspråklige bildebøker og illustrerte bøker utgitt de siste 20 årene. Hun deler bestemødrene inn i tre kategorier: håndarbeidsbestemødre (The Patchwork Grandmothers), de hyperaktive bestemødrene (The Hyperactive Grandmothers) og de kloke bestemødrene (The Wise Grandmothers) (Pinset 2003). Også her er det vanskelig å overføre denne kunnskapen til mitt materiale med et begrenset antall bøker. Men det kan gi bakgrunn for å se på hvilke roller besteforeldrene framstilles i.

Jeg har ikke funnet norsk eller nordisk forskning som fokuserer på bildebøker og besteforeldre. Gjennom generelle søk kom det ikke fram relevante kilder for mitt prosjekt da jeg søkte på *barnelitteratur, forskning, besteforeldre* eller varierte søket, verken i Bibsys, Atekst eller Norske tidsskriftartikler.

I en ny hovedfagsoppgave i sosiologi vises det til at det har vært en sterk økning i antall forskningsarbeider hvor besteforeldre og barnebarn er nevnt i de siste 50 årene, fra fem arbeider på 1950-tallet til 62 mellom 1985 og 1989, internasjonalt. Besteforeldreforskningen er på vei til å bli mer omfattende, i takt med endringene i samfunnet, er konklusjonen (Sivertsen 2006: 17). Forhåpentligvis vil det også gjelde forskning på små barn og besteforeldre i bildebøker.

Metode

For å få svar på min problemstilling, ønsket jeg å observere barnegrupper i barnehage. Jeg ville ha med lydbånd, bruke observasjon og ta notater når førskolelæreren, som kjenner barna, leste bøkene for dem. Jeg ønsket å være til stede også under samtaler med barna, både før og etter lesingen. Førskolelærerne fikk forslag til spørsmål til samtalen fra meg. Jeg ville også selv bidra i samtalen der det var naturlig.

Gjennom spørsmålene fra førskolelæreren og samtalen mellom barna, førskolelæreren og meg, ville prosjektet kunne belyse hva barn tenker om forholdet mellom besteforeldre og barnebarn. Det ville også kunne vise hva barn sier om andre familieforhold.

Barn i barnehagealder utvikles forskjellig. Dette er viktig å ha i mente i forhold til både hvordan de takler spørsmål som ikke bare holder seg i her-og-nå-situasjonen og hvordan de klarer å desentrere, å ta mottakerens perspektiv. Hvis ikke barn blir interessert i de spørsmålene de får, avspeiler ikke nødvendigvis svarene deres forståelse for innholdet, men er like gjerne et uttrykk for at akkurat nå er de rett og slett ikke interessert (Tønnessen 1999: 170). Dette gjorde det vanskelig å få svar på det jeg var ute etter. For å bøte på dette, var det viktig at to grupper leste samme bok, slik at jeg kunne få en mulighet til å teste ut spørsmålene og et fyldigere materiale å arbeide med.

Jeg fokuserte ikke på enkeltbarn, men forholdt meg til barna som gruppe. Derfor var jeg, som hovedregel, ikke opptatt av hvilket barn som kom med replikkene. Barna påvirket også hverandre, så jeg oppdaget at når et barn kom med et svar eller en kommentar, fulgte de andre barna etter med sine assosiasjoner. Dette viser Agnes-Margrethe Bjorvands observasjoner tydelig da hun lot førskolelærere lese *Pappa!* av Svein Nyhus for barn i alderen tre og et halvt til fem år (Bjorvand og Tønnessen 2002: 79). Da ett barn for eksempel sa det trodde det var ark i skattkista på bildet, fortsatte et annet barn assosiasjonsrekken og trodde det var en tegning.

Alle lesestundene og samtalen fant sted i *Hokus Pokus* barnehage i Kristiansand. Jeg gjennomførte pilotprosjektet i juni 2005, fortsatte med hovedprosjektet samme høst, og

avsluttet innsamlingen av materialet februar 2006. For å sikre at jeg fikk med alt barna sa, ville jeg brukt opptaksutstyr i tillegg til egne notater i oppfølgingsaktivitetene.

Da jeg transkriberte opptakene, anonymiserte jeg navnene både til barna og førskolelærerne.

I ettertankens lys er det tydelig for meg at jeg burde konsentrert meg om lesingen alene i første trinn. Barna burde fått nyte litteraturen uten at noen voksne skulle spørre dem underveis. Barna burde fått en estetisk nytelse uten baktanke fra min side.

Da kunne neste trinn et par dager seinere vært en tegneoppgave eller en annen formingsaktivitet. I den oppgaven ville det være naturlig å be barna tegne seg selv sammen med sine besteforeldre. Utgangspunktet og fellesopplevelsen er bøkene, men videreføringen relaterer til barnas egne erfaringer. Mens barna tegner i barnehagen er det vanlig at en snakker både om det en tegner og det en vil tegne, men også om beslektede emner. Førskolelærerne kunne dermed bare brukt en kjent aktivitet. Og barna kunne, som de var vant til, både snakke med hverandre og med førskolelæreren mens de arbeidet med oppgaven. Det ville sannsynligvis fått fram flere svar og flere historier fra barna.

Et neste og tredje trinn kunne være å gi barna mulighet til å fortelle fra tegningene sine når de hadde fullført, gjerne også skrive ned hva de sier. Det kunne også belyse og gi svar på min problemstilling *Hvordan gir barn uttrykk for familie- og generasjonsforståelse i en samtale med utgangspunkt i bildebøker om besteforeldre og barnebarn?*

Pilotprosjektet

For å prøve ut metoden, gjennomførte jeg et pilotprosjekt med to førskolelærere fra *Hokus Pokus barnehage* i Kristiansand. Hver førskolelærer hadde ei gruppe med fire barn som var rundt fire år gamle. Pilotprosjektet fant sted 8. juni 2005.

Jeg valgte altså boka *Karsten og Petra hilser på kongen* av Tor Aage Bringsværd og Anne Holt (ill.) som kom ut i 2004. Den handler om to kjente bildebokfigurer, Karsten og Petra. Det er en serie på nesten tjue bøker, og figurene er godt etablert både i barnehager og private hjem. I denne boka skal de to reise til Oslo sammen med morfar, bo hos kjæresten hans, være på sightseeing og oppleve 17. mai (se analysen side 14ff).

Grunnene til at jeg plukket ut denne bildeboka, var, som sagt, klar: Den var ny, målgruppen var barn i førskolealder, og boka handlet om en morfar som også hadde kjæreste (en slags stebestemor). Og boka var, som nevnt, aktuell i forhold til all feiringen av 1905 i Norge.

Siden jeg da var usikker på om det var nødvendig med opptaksutstyr, valgte jeg bare blokk og blyant til pilotprosjektet. Om jeg kanskje ikke fikk helt nøyaktig gjengivelse av barnas ytringer, vurderte jeg at det ikke var så viktig i forhold til prosjektet. Det ville være verre, tenkte jeg, hvis barna ikke var vant til opptaksutstyret og blei veldig forstyrret av det i lesestundene og samtalene.

Før selve datainnsamlingen innkalte jeg de to førskolelærerne til et møte og orienterte dem om prosjektet mitt og ga beskjed om hvilken bok jeg hadde valgt til lesestund og samtale.

Det var en fryd å følge lesingen, både for barna og meg da vi satt i ro og fred i Zik Zak-rommet i barnehagen, et lite rom beregnet til lesing. Barna fulgte ivrig med, det var få stopp underveis. Siden boka er tjukk, tok det 50 minutter å lese den i den ene gruppa og 40 minutter i den andre gruppa. Der valgte førskolelæreren å hoppe over dialogene med kosedyra til barna.

Pilotprosjektet bestyrket meg i min bestemmelse om å bruke førskolelærere som formidlere for å få en mest mulig autentisk høytlesingssituasjon. Begge disse to førskolelærerne viste at de kunne lese og formidle til barna, samtidig som de kjente barna så godt at de kunne takle de situasjonene som oppsto. Da ett av barna blei noe ukonsenterert, klarte førskolelæreren å fange oppmerksomheten. Hun fokuserte på et bilde i boka, og stilte noen spørsmål direkte til barna. Det fenget både den uoppmerksomme og de andre, og lesingen kunne fortsette. I et annet tilfelle var det et barn som fant boka *Snekker Andersen og julenissen* på ei hylle og lurte på om førskolelæreren kunne lese den? Da koblet førskolelæreren rødfargen på julenissedrakten med rødfargen på russedrakten i boka, og dermed var både den uoppmerksomme og de andre inne i boka igjen.

Barna i begge gruppene var, til tross for de små situasjonene med mindre konsentrasjon, generelt veldig opptatt av boka, men ikke fullt så opptatt av

førskolelærernes spørsmål om besteforeldre. De hadde sine egne assosiasjoner i tilknytning til bildeboka og bildebokas innhold. De ville for eksempel veldig gjerne snakke om 17. mai og russefeiring når Karsten og Petra i boka feiret 17. mai og var sammen med russen. Men de var ikke så interessert i å snakke om morfaren som bestefar. Boka som opplevelse, som kunstverk, fenget barna. Derfor kunne spørsmål som ikke holdt seg til bokas prosjekt (se analysen av boka), være helt uinteressante. Det er positivt i forhold til førskolelærernes ansvar som kulturformidlere, men noe vanskeligere i forhold til mitt prosjekt.

Da begge lesestundene var gjennomført, var førskolelærerne enige om at denne boka var for lang. De ønsket ikke å bruke den i selve prosjektet. De ønsket begge å snakke med barna før, under og etter lesingen, og da mente de at bøkene ikke måtte være for lange. Det er begrenset hvor lenge så små barn kan sitte rolig og konsentrert.

Det er mange ting jeg får med meg når jeg er til stede og bruker blokk og blyant, men jeg skulle gjerne hatt mulighet for å høre om igjen hva barna sa, så derfor brukte jeg lydopptak da jeg gjennomførte hovedprosjektet seinere. Særlig kunne det være vanskelig å oppfatte hva barna sa når de snakket i munnen på hverandre.

At flere barnegrupper leser samme bok, er nyttig i forhold til mitt prosjekt, slik at jeg kan få belyst boka og mine spørsmål best mulig. Jo flere barn som er med i lesestund og samtale, jo større er muligheten for at noen av dem besvarer spørsmålene mine. Og når først ett barn svarer, får gjerne andre barn assosiasjoner til det som blir sagt.

Jeg hadde ikke delt ut ark med spørsmål jeg ville at førskolelærerne skulle stille, men jeg hadde, som nevnt, orientert om målet for prosjektet på et møte. Det fungerte ikke optimalt. Førskolelærerne stilte spørsmål både før, underveis og til dels i etterkant. Men de stilte svært ulike spørsmål. Da jeg seinere gjennomførte hovedprosjektet, lagde jeg derfor forslag til spørsmål som jeg sendte førskolelærerne i forkant av lesestunden (se vedlegg 1).

Gjennomføringen av hovedprosjektet

Siden pilotprosjektet viste at det var vanskelig å holde på konsentrasjonen blant enkeltbarn hvis boka var for lang, valgte jeg to kortere bøker til hovedprosjektet, nemlig *Lillesøster går til barnehagen* med en farmor og et barnebarn og *Klikk* med to

besteforeldre og et barnebarn. For en av gruppene leste førskolelæreren, spontant fordi jeg hadde boka med, også *Mitt rosa liv* fra 2005 med en bestefar og et barnebarn.

Alle lesestundene blei foretatt på *Hokus Pokus barnehage* i Kristiansand. To barnegrupper hørte og samtalte om den samme boka. Førskolelærerne leste og snakket med barna, og jeg blei inniblant trukket inn i samtalen. Jeg hadde gitt førskolelærerne forslag til spørsmål og samtaleemner, se vedlegg 1. (I det ene tilfellet hadde ikke førskolelæreren sett eposten med spørsmålene som jeg sendte før lesestunden, men hadde da arket med seg under lesingen.)

Barnas alder, fra 3 ½ til nesten 5 år, er en viktig tid i deres språkutvikling. I denne alderen er de på vei fra systemlæringsfasen over til systemetableringsfasen, og det betyr ifølge Anne Høigård at barnets ordforråd øker kraftig. Hun påpeker også at den semantiske utviklingen nå er mer avhengig av det språklige miljøet rundt barnet (Høigård 2006: 110). Ikke alle barna har kommet like langt i sin utvikling, og da er samtalepartnerens forklaringer og ordbruk spesielt viktig. Hvis jeg hadde vært tydeligere i mine spørsmål i forhold til noen av begrepene, ville jeg lettere fått fram hva barna virkelig visste. For oss voksne er det for eksempel naturlig å snakke om at vi har barn, uansett hvor gamle våre barn er, mens barn i alderen 3 til 5 år forbinder begrepet barn mer med alder enn med relasjon. Det skaper alltid undring hos 4-5-åringene når noen forteller dem at mamma er barnet til mormor eller bestemor. Barnas språklige potensiale for å svare på mine spørsmål om besteforeldre og barnebarn vil variere fra barn til barn. Mitt materiale viser at barna inspirerer og påvirker hverandre i samtalene, sånn at gruppens fellesforståelse berikes og utvides.

Karsten og Petra hilser på kongen

Analyse av teksten

Tor Aage Bringsværd og Anne Holt (ill.) har gitt ut 32 bøker om Karsten og Petra siden 1992. *Karsten og Petra HILSER PÅ KONGEN*, Cappelen 2004 er en nesten kvadratisk bildebok – ca 21cm x 22cm. Forsida viser de kjente bildebokpersonene Karsten og Petra med sine respektive kosedyr som vifter med flagg og har en litt diffus bakgrunn med andre flaggviftende mennesker. 17. maiassosiasjonen er helt tydelig. Boka handler da også om 17. mai, om Karsten og Petras besøk i Oslo noen dager med nasjonaldagen som høydepunkt. Boka var, som sagt, svært aktuell i forbindelse med feiringen av 1905-jubileet.

Presentasjon

Prologbildet gir oss et tydelig frampek om at vi sannsynligvis skal lære noe; for der sitter kosedyrene, Frøken Kanin med ei bok mens Løveungen ser på og lytter, nesten litt bekymret. Et norsk flagg ligger på bakken foran dem. Noe epilogbilde finnes ikke, men baksida av boka viser de to kosedyrene sammen, smilende. Løveungen holder flagget. Har de lært litt og hatt det kjekt? I denne boka har kosedyrene rollen som historiefortellere. Mesteparten av stoffet rundt 1905 blir formidlet gjennom de to. Deres selvstendige historie utnytter illustratøren og forfatteren i sampill godt. Fortellingen er altså knyttet til 17. mai og historien i Oslo og Norge, og boka er ikke for ingenting kommet ut til jubileumsåret 2005, i 2004.

Begge dyrene kan snakke og tenke, som kosedyr gjerne kan, og har fått hver sin rolle: Frøken Kanin, Petras kosedyr, er den flinke og uredde, til dels belærende, mens Løveungen, Karstens kosedyr, er uvitende, spørrende og mer engstelig. Til sammen forsterker deres historie det fagbokpreget som boka har. Så langt jeg kan lese, er alle opplysningene historisk korrekte.

To viktige elementer tyder på at det er en fagbok: Kosedyrene belærer oss om norsk historie og Karsten og Petra bedriver sightseeing i Oslo og får forklaringer og historier om det de ser. Men samtidig er det en fiksjon om Karsten og Petra som reiser med Morfar til Oslo og opplever mange ting i forbindelse med oppholdet. Og da kan tema

enkelt være at det dreier seg om en reise hvor en opplever kjekke ting sammen. Men de kjekke tingene er ikke hva som helst, men et ledd i barnas dannelsesreise.

Karsten og Petra reiser sammen med Morfar og bor hos Morfars kjæreste, Esther. Det får vi vite i verbalteksten i det første oppslaget. Der ser vi dem, helt tydelig sittende i toget. Mens kosedyrene også er med på bildet og har sin egen historie med snakkebobler som dreier seg om 17. mai. Seinere er det andre severdigheter i Oslo kosedyrene informerer om.

Det er 36 oppslag i boka som følger barna og Morfar sammen med kosedyrene og delvis Esther og hennes barnebarn, Jonas, som er russ. De besøker mange severdigheter i hovedstaden og vi får en liten historisk gjennomgang tilpasset barnehagebarn.

Siden boka har to parallelle historier, åpner den for ulike lese måter hvis en ønsker det. Sannsynligvis vil en lese begge historiene første gangen en leser, men å velge å lese bare morfarhistorien en gang og bare kosedyrhistorien en annen gang, kan også være en mulighet.

Det at forfatterne har moret seg med å ta med kjærestehistorien til Morfar og Esther, er kanskje beregnet på voksenleseren, uten at vi skal påstå at boka tilhører allalderlitteraturen. I *Barnelitteratur, sjangrar og teksttypar* beskrives begrepet allalderlitteratur: ”Barnebøker som også appellerer til vaksne, blir gjerne kalla *allalderlitteratur*.” (Mjør, Birkeland, Risa 2006: 33).

Ikonoteksten, syntesen mellom ord og bilde (Kristin Hallberg 1982) i femte oppslag, kan være et eksempel på hvordan kjærestehistorien er integrert. Der sier verbalteksten hvor Esther bor og litt om leiligheten og hvor de skal ligge, samt at Løveungen blir litt svimmel når de står på balkongen for det er så langt ned. Men bildet viser en tydelig forelsket Morfar som ser på Esther med et smil.

I 11. oppslag er de på badestranda Huk, og da forteller teksten at Karsten og Petra vasser litt mens de voksne sitter på land og kysser hverandre, og det viser også bildet at de gjør.

Det 14. oppslaget viser to forelskede voksne som vasker opp sammen, mens i teksten sier Morfar: ”Det viktigste for meg er at Esther bor her.” Og i oppslag 19, hvor de alle ligger på gulvet og lager minnebøker om det de har opplevd, ser Esther forelsket på Morfar. Teksten forteller oss blant annet. at Morfar kysser Esther i nakken.

I det siste oppslaget er det Løveungen og Frøken Kanin som kommenterer de to forelskede: ”Forelskede mennesker er rare” – ”Jeg synes de er søte, jeg”.

Morfarhistorien

Siden boka er så tydelig todelt, konsentrerer jeg meg om morfarhistorien, fordi den er viktig for mitt prosjekt.

Historien begynner in medias res på venstre side i etableringsoppslaget: ”Her er Karsten og Petra. De tar toget til Oslo. Sammen med Morfar.” Venstre og høyre side har hvert sitt bilde. Det venstre viser Morfar med Petra på fanget vendt mot Karsten og et par bondegårder i bakgrunnen. Bildet understreker det vi har hørt i verbalteksten, nemlig at de tar toget. På høyre side er perspektivet snudd: Vi ser de samme tre menneskene utenfra og inn i toget mens de ser ut. Verbalteksten forteller hva de skal gjøre i Oslo, nemlig besøke Esther og feire 17. mai.

Bildene har klare, rene farger, ikke gjennomskinnelige. Karsten har gulrotfarget hår og gråblått tøy, mens Petra har gult hår og rødaktige klær. Morfar har blåaktig jakke med lilla genser inni, har grått hår og bart. Selv om bildeboka, særlig på grunn av kosedyrhistorien, har tegneseriepreg med snakkebobler, er inntrykket at fargene avspeiler, til dels karikerer, vår realistiske virkelighet og at disse menneskene befinner seg i en alminnelig, norsk hverdag.

Verken verbalteksten eller bildene sier noe om hvem Morfar er morfar til, heller ikke om Karsten og Petra er søsken. Men lesere med seriekunnskap vet at Petra har en morfar og at Karsten er en venn fra barnehagen. Og har vi det i bakhodet, kan vi kanskje se at bildene viser barnebarnet, nemlig Petra, på fanget til bestefaren.

Morfarhistorien slutter med ett bilde på det siste oppslaget som viser Morfar, Karsten og Petra, samt Esther i forgrunnen, med fyrverkeri over kveldshimmelen i Oslo i bakgrunnen. Verbalteksten forteller at de skal hjem dagen etterpå og at Esther håper de kommer snart igjen, hvilket Morfar tydelig bekrefter.

Morfar framstilles både i verbaltekst og bilde som en sprek bestefar. Han har krefter til å ta barnebarnet og en venn med på reise, og han viser dem mange ting, gjør mye sammen med barna uten at det blir sagt at han er sliten. I tillegg har han en kjæreste som også er sprek. Hun er i jobb, så vi kan anta hun er omkring 60 år.

I Fenwick og Morrisons kvantitative undersøkelse sorterte de også bøkene etter emner, og de fant da at det var forskjell på hva bestefedre og bestemødre gjorde sammen med barna. Det var påtakelig at bestemødrene var mer knyttet til hjemlige sysler enn bestefedrene (Fenwick og Morrisen 2001: 142). Denne boka er i tråd med dette funnet fra deres undersøkelse. Her tar bestefaren barna med til hovedstaden på overnattingstur, og han viser dem mange ting i Oslo.

Fortellemåten

Boka er forholdsvis lang, med sine 36 oppslag. Det krever at forfatteren og illustratøren har en historie å fortelle som fanger leseren. I tillegg til at historien må være interessant i seg selv, må den formidles sånn at barn som lesere lar seg fascinere.

En ting som kan appellere til barn, er den parallelle historien som kosedyrene representerer. Frøken Kanin forteller og Løveungen lærer om norsk historie eller severdigheter i Oslo gjennom mange av oppslagene, eller de to kommenterer hovedhandlingen.

I tillegg er det noen språklige pageturnere eller sidevendere (Mjør, Birkeland og Risa 2006: 119) på mange av oppslagene. Verbalteksten skaper spenning og inviterer til å bla om for at leseren skal få med seg det som holdes skjult eller blir utsatt på oppslaget. Eksemplene under viser hvor setningen stopper på det ene oppslaget, for så å fortsette på det neste eller hvor verbalteksten stiller et spørsmål:

- oppslag to hvor Esther sier at de skal ri på en tiger og bare ler. *For det er jo bare...*
- oppslag 15 hvor Sinnataggen i Vigelandsparken er av stein og står sammen med andre skulpturer. *En av de fineste er en ...*
- oppslag 16 *Men hva er i det store teltet ... langt der borte?*
- oppslag 19 *Neste morgen ...*
- oppslag 22 *Det er jo ...*

Bildene foregriper ikke det verbalteksten lar stå usagt, og forsterker dermed spenningen. Vi må bla om for å få med oss det som ikke blir sagt.

Tittelen på boka, *Karsten og Petra HILSER PÅ KONGEN*, kan i seg selv appellere til barn: Får de virkelig hilse på kongen? Det gjør de ikke på ordentlig, men de gjør det som alle kan gjøre hvis de er i Oslo 17. mai, de er på slottsplassen og vinker og roper hurra opp mot slottsbalkongen. Det gjør russen og det gjør Karsten og Petra og mange andre, men det er Løveungen som sier det forløsende: ”Jeg tror kongen ser meg! For han liker jo løver!”

Illustratøren fanger hilsesituasjonen på tre oppslag, 29, 30 og 31, hvor vi ser deler av slottet med balkongen og de kongelige, samt folkemengden med russen og Karsten og Petra som roper og vifter med flaggene. Ikonoteksten gir en fabelaktig 17. maistemning.

Målgruppe

Karsten og Petra går i barnehagen. Det vet vi som har seriekunnskap, samtidig kan vi se at illustratøren har tegnet dem omtrent sånn som to barn rundt 5 år ser ut. Da er det naturlig at målgruppen er førskolebarn. Barna kan lett identifisere seg med de jevnaldrende, Karsten og Petra, og dessuten er selve historien skrevet fra barnas perspektiv.

I tillegg får vi det historiske via kosedyrene, og når boka er så lang som den er, er det naturlig at det er de største førskolebarna som er målgruppe. For mitt prosjekt er det i tillegg nødvendig at generasjonsperspektivet blir ivaretatt. Her er det Morfar som representerer besteforeldregenerasjonen.

Resepsjonsanalyse

I *Karsten og Petra hilser på kongen* er altså bestefaren en morfar. Førskolelærer L spurte barna om de visste hva en morfar er? Det svarte ikke barna på, men da hun fortsatte og spurte om de hadde en morfar, fikk hun både ja og nei til svar. Det barnet som svarte nei, føyde til at han var død. Med andre ord hadde barnet kunnskap om morfar. I den videre samtalen forklarte L at morfar, bestefar og farfar er omtrent det samme. Det responderte barna på og snakket i munnen på hverandre sånn at det var umulig å oppfatte hva de forskjellige barna sa.

Da førskolelærer A leste for sin gruppe, spurte han hva mor-far og mor-mor er, uten å få noen særlig respons. Han fortsatte med å spørre hvorfor de kjenner hverandre og la enda sterkere vekt på begge stavelsene MOR-FAR. Da svarte et av barna at han er far til mammaen. Litt mer prat og et annet barn vil fortelle hva mamma sa til bestemor: ”Vet du hva mamma sa til bestemor?” spør hun når førskolelærer A snakker om alle navn besteforeldre kan ha. Hun svarer ikke direkte på spørsmål om hun vet hva familie er, men viser ved sitt spørsmål at hun har kunnskap om sammenhengen mellom mamma og bestemor.

”Hvorfor er det kort hår når det er ho?” spør et barn og peker på Esther. Hun er kjæresten til Morfar, og er dermed stebestemor. Hun har selv et barnebarn som er russ i boka, så bestemor er hun, om ikke til Petra eller Karsten. Ingen griper fatt i denne uttalelsen. Her har et barn hengt seg opp i håret til Esther, men er tydeligvis alene om å undre seg over den detaljen. Er det kanskje fordi Esther er en litterær bestemor?

Morfar i *Karsten og Petra*-boka er aktiv, hyggelig og kreativ. Barna sier ikke dette direkte, men viser det i sin interesse under lesingen.

Barna snakket om mye annet under lesingen av boka, i begge gruppene. Men det meste er knyttet til bokas innhold og ikke til mitt ønske om å finne ut hva de vet om besteforeldre, generasjoner, familie og lignende.

En liten konklusjon etter å ha gjennomført resepsjonen med disse to barnegruppene og denne boka, er, ikke uventet, at barna vet mye om besteforeldre, men det er lettere å få

fram hvis en relaterer til deres eget liv enn bare til boka. Og det vil sannsynligvis gjelde generelt for disse unge leserne.

Lillesøster går til barnehagen

Analyse av teksten

Innledning

Lillesøster går til barnehagen av Kari Grossmann, Gyldendal 2003, har et vanlig, nesten kvadratisk, format, 17cm x 19cm, og forsida viser Lillesøster på vei til barnehagen kledd i regntøy med en støvel og en sko. Vi ser også litt av en voksen person som går foran, begge holder i en sekk. Denne boka har 12 oppslag. De fleste oppslagene har to bilder, men et par har bilde på en side og tekst på den andre.

Boka er tredje bok om Lillesøster i en serie på åtte bøker. Den (foreløpig) siste boka om Lillesøster kom ut i 2008. Det er også utgitt lydbok med Lillesøster.

Prologbildet viser en sekk og to støvler. Det gir klart frampek om at støvler er viktig. Ikke minst fordi leseren allerede har sett på forsida at Lillesøster bare har en støvel på seg i regnværet. I tillegg er det et par sko, i ulik farge, til venstre på det jeg vil kalle prologoppslaget, med ordene ”til Bendik”.

Boka har ikke noe epilogbilde, men det siste oppslaget viser Farmor (vi skjønner at det er henne når vi har lest boka) på vei fra barnehagen med en rød sko i hånda med snakkeboble: ”Ett, to, ett, to, en støvel og en sko ...” Baksida av boka viser to røde sko sammen med en tekst som sier noe om innholdet i boka, nemlig at Lillesøster bestemmer hva hun vil ha på seg når hun skal i barnehagen og at Farmor vil bestemme litt når det regner.

Dermed er prosjektet på fortellingsplanet nokså klart: Farmor skal følge Lillesøster til barnehagen og Lillesøster får lov til å velge hva hun skal ha på seg, men siden det regner, vil Farmor bestemme litt, nemlig støvler. Men det liker ikke Lillesøster, så Farmor sier at de bestemmer en fot hver, så Lillesøster går i barnehagen med en støvel og en sko. På veien møter de forskjellige mennesker som prøver å kommentere Lillesøsters ene sko og støvel, mens Farmor avbryter og sier ”ett, to, ett, to, en støvel og en sko”. Lillesøster blir selvsagt våt og kald på den ene foten, Farmor har tatt med den andre støvelen og Lillesøster kan være ute i barnehagen, når den tid kommer,

kledd etter været. Bokas prosjekt mer allment dreier seg da om voksen-barn-forholdet, om selvstendinghet kontra oppdragerfornuft.

Lillesøsters vei til barnehagen

Historien åpner på første oppslaget med en konstatering av at Farmor skal følge Lillesøster i barnehagen. I verbalteksten kommenterer Farmor regnværet og spør Lillesøster hva hun skal ha på seg. Bildet viser Farmor og Lillesøster inne i stua, med sekken mellom seg, vendt mot hverandre i dialog. En bildebok ligger henslengt i en lenestol og det henger et bilde av en høne med sko på veggen, antagelig fra en av forfatterens tidligere illustrasjoner. Ikonoteksten gir oss en stemning og en situasjon fra hverdagslivet.

Fargene er også fra hverdagslivet: blå bukse og gul genser på Lillesøster, sekken er blå, stolen rød-og-gul-stripete. Vi ser også litt av et grønt teppe på golvet, mens veggen i bakgrunnen er lys gul med noen bølgete streker. Farmor har mørke bukser og lys oransje jakke, med noe grønt. Fargene støtter opp under eller viser det samme som verbalteksten: en rolig hverdagssituasjon.

Verbalteksten sier ikke hvor gammel Lillesøster er, annet enn at hun går i barnehagen, men bildet utfyller og viser en 4-5-åring med klart blick og bustete, gult hår.

Farmor's alder får vi heller ikke vite, men vi ser henne som en godt voksen dame, med briller og bustete, grått hår. Hun går i langbukser, med jakke inne, og har utejakke, gummistøvler og skjerf når de går ut.

For den observante leseren blir det fort tydelig at Lillesøster utnytter den situasjonen at det er Farmor som skal følge henne. Hun velger klær og tilbehør som tilhører de andre i familien, og allerede på andre oppslag ser vi at storebrorens genser er litt stor, men det er ikke poenget. Poenget er at Lillesøster velger og Farmor sier ”Ja vel”.

Etter hvert som Lillesøster velger klær, forflytter hun seg i hjemmet uten at det blir sagt eksplisitt i verbalteksten. Bildene gir detaljer som forteller noe i tillegg til historien om at Lillesøster finner de ulike plaggene. I oppslag to for eksempel, vil hun ha storebrorens grønne genser. Den ser vi at hun tar på seg, samtidig som vi ser et rom med seng og leker, sannsynligvis brorens rom. På veggen henger også en plakat fra

forfatterens bok *Telleboka mi* fra 2002, og både barn og voksne kan glede seg over denne intertekstuelle henvisningen.

På samme oppslag, men på høyre side, er det det gule skjerfet til mamma Lillesøster vil ha på seg. Farmor svarer ”Ja vel”, men bildet viser noe mer: Skjerfet ligger i en kommode, så Lillesøster må stå på en stol for å rekke opp. Stolen vipper, men hun finner skjerfet. På veggen henger et bilde av tre barn. Hvis noen har seriekunnskap, og altså har lest andre bøker om Lillesøster, skjønner de fort at det er storesøsknene til Lillesøster og Lillesøster selv. (I denne boka er jo også Storebror allerede nevnt, som eier av gensen.).

Når Lillesøster på venstre side i oppslag tre vil ha på seg Storesøsters perlekjede, da svarer Farmor annerledes. Hun spør rett og slett om hun får lov? Nå er det Lillesøster som svarer ”Ja da”, og vi ser henne i nærbilde med et stort og fornøyd smil ta på seg perlekjedet. Om ikke de små leserne har skjønnt situasjonen tidligere, vil de nok forstå at her utnytter Lillesøster situasjonen med Farmor som den som skal følge til barnehagen.

Neste side på samme oppslag viser nærbilde av Farmor som henter ned en blå kaps, mens verbalteksten gjengir samtalen mellom Farmor og barnebarnet. Farmor spør om ikke kapsen er for stor, men det benekter Lillesøster.

På det fjerde oppslaget har de to beveget seg ut i gangen, og på venstre side vil Lillesøster ha på seg den røde regnjakka si. Det er Farmor fornøyd med både i bildet og i replikken sin. Og så tilføyer Farmor at de må ha på seg gummistøvler, og når blikket da glir over til neste side, ser vi en hylende Lillesøster på gulvet med en tydelig snakkeboble over seg ”NEI!” I verbalteksten får vi samtalen mellom dem. Lillesøster sier hun vil ha de røde skoene, mens Farmor sier det ikke går og henviser til regnværet. Lillesøsters sterke følelser blir understreket av at hun har fått på seg den røde jakka.

Det neste oppslaget viser en sint Lillesøster under bordet på venstre side og en bekymret Farmor på høyre side. Begge er i halvtotallbilde hvor leseren tydelig ser deres følelser: Lillesøster med sitt sinte ansikt, på kne i en angrepsstilling, mens Farmor har et bekymret ansikt og en hånd som vifter avvergende. Replikkene er også tydelige og klare. Lillesøster hylar og sier at hun ikke vil gå i barnehagen hvis hun ikke får gå med de røde skoene, mens Farmor finner løsningen. Hun foreslår at de bestemmer over en

fot hver, og det aksepterer Lillesøster, og de kan fortsette prosjektet om å komme seg til barnehagen. Leseren skjønner både ut fra verbalteksten og bildet at Farmor er rolig og løsningsorientert, og fargene på Farmor understreker hennes ro: jakka er grønn, bakgrunnen lysegul, sekken hun holder er blå og skjerfet hennes er blått med litt rødt i. I tillegg til de røde prikkene i skjerfet, ser vi at Farmor kanskje har fått en litt rødere nesetipp enn i tidligere oppslag. Det *kan* tyde på at Farmor også har et følelsesladet indre, eller i alle fall ikke er uberørt av Lillesøsters utbrudd. Men ikonotekstens hovedbudskap er at Farmor er rolig og forståelsesfull. Hun er en god representant for de kloke bestemødrene (The wise Grandmothers) (Pinset 2003).

Neste oppslag viser en kjempefornøyd Lillesøster ute: hun smiler med åpen munn, og leier en blid Farmor som ser på henne. Verbalteksten forteller oss at Lillesøster tramper i søledammene. Det ser vi også, i tillegg ser vi at det regner. Regnværet er viktig for dramaturgien i boka, og det har vi også hørt om i verbalteksten tidligere. Ikonoteksten favner hele situasjonen.

Når barnebarnet og bestemora kommer videre og møter andre på de neste oppslagene, får de kommentarer om Lillesøsters manglende støvel, ”Men Farmor, Lillesøster har jo bare ...”

Farmor avbryter hver gang og svarer ”Jada”, og fortsetter – ”ett, to, ett, to, en støvel og en sko!”

Etter hvert forteller verbalteksten at Lillesøster blir mer og mer våt og kald på den ene foten, mens bildene viser at hun går i søledammer med begge beina. Ansiktsuttrykket hennes endrer seg fra det strålende smilet på sjette oppslaget (det første hvor de er ute i regnværet) til et noe mer betenkt ansikt i de påfølgende oppslagene.

Når de kommer til barnehagen, kommenterer den voksne påkledningen og spør om hun har kledd på seg selv, mens Lillesøster sier at hun er kald på den ene foten.

Farmor har, lurt nok, tatt med seg den andre støvelen til bruk i barnehagen, og så tar hun med seg den våte skoen og forlater barnehagen. Lillesøster lover å bruke begge støvlene når hun seinere skal ut, og sier ”Ha det!” med et strålende smil på vei inn i barnehagen.

Her bekrefter Farmor at hun er lur og framsynt og lett kan forbli i kategorien av de kloke bestemødrene.

Fortellemåte

Boka opererer med rammer omkring bildene på alle oppslagene. De er for det meste nokså like og smale, men på noen oppslag er de markert større. Generelt gir en bildebok med rammer en sterkere opplevelse av at boka er en fiksjon om noen andre karakterer enn leseren. Det gir en tydelig avstand til leseren, i motsetning til bildebøker uten rammer. Det forsterkes i denne boka ved at oppslag med sterke følelser har fått breiere rammer enn de fleste andre oppslagene, en påminnelse om at dette er en fortelling.

På det femte oppslaget på venstre side hvor Lillesøster krabber under bordet og brøler at hun ikke vil til barnehagen, er bildet forholdsvis lite med mye hvit ramme rundt. På høyre side i samme oppslag, hvor Farmor kommer med løsningen, er det også breiere ramme enn de vanlige smale. Selv om dette bildet i verbalteksten og med fargene stort sett viser ro, er rammebruken med på å understreke et behov for at vi holder avstand til det som skjer. Leseren er definitivt en tilskuer/tilhører.

Vi finner også et lite bilde med brei ramme i oppslag tre, på venstre side i hvor Lillesøster vil ha på seg det rosa perlekjedet til Storesøster. Lillesøster er i nærbilde med et veldig fornøyd uttrykk, og det er klart en fantastisk situasjon å få låne det perlekjedet! Den breie rammen er igjen med på å forsterke fiksjonen.

Generelt samarbeider de to modalitetene om selve prosjektet, enten verbalteksten for eksempel sier noe om roen og bildet understreker det eller antyder at det ikke er bare ro, eller ved at bildet viser en situasjon som verbalteksten understøtter eller utvider. I alle tilfeller er ikonoteksten noe mer enn hver av modalitetene alene. I oppslag to, for eksempel, hvor Lillesøster i verbalsteksten sier at hun vil ha brorens genser, er det bildet som setter denne opplysningen inn i en situasjon. Lillesøster tar på seg genseren alene, og hun står i et rom med seng og leker.

Fargene i boka er allerede kommentert, og de er klare og tette farger. På første oppslag går det mye i gult og oransje, med noe rødt og grønt. Det er varme farger som inngir ro og hygge. Når Lillesøster tar på seg den røde utejakka si, forandrer stemningen seg: Lillesøster vil ikke ha på støvler. Og den hylende Lillesøster har da rød jakke og røde

sko, mens Farmor er kledd i grønt. Rødfargen understreker sinnet hennes. Når hun kommer i barnehagen, har fått tørre tøfler på seg, blåprikkede, og situasjonen har normalisert seg, er fargene igjen varme med hovedvekt av gult og grønt.

Farmors rolle

Siden bildene er best egnet til å vise hvordan folk ser ut og hva de har på seg, får vi allerede på første oppslag et inntrykk av Farmor: en godt voksen dame med langbukser, tøfler og innejakke. Håret er bustete gråaktig. Lillesøster har omtrent samme type hår, men i gult. Farmor har også briller, og de er plassert på hodet i de første oppslagene. Hovedinntrykket er at dette er en alminnelig, blid og hyggelig person. Inntrykket forsterkes utover i boka hvor hun godtar Lillesøsters forslag til påkledning, men ikke uten noen kommentarer underveis. Og når Lillesøster vil foreta et urimelig påkledningsvalg, finner hun en løsning. Hun kan dermed som nevnt, plasseres i gruppen *The Wise Grandmothers* (de kloke bestemødrene) (se foran).

Men nesa er spesiell. Den er lang og spiss, nesten som en heksenese. Når Farmor er ute, går hun med skjerf på hodet, og da blir nesa enda tydeligere. Den blir innrammet av skjerfet. Men Farmor blir ingen heks om nesa er spiss. I stedet har hun vist at hun er lur og løsningsorientert.

Kanskje vi ser at bildene gjør Farmor litt gammeldags? Særlig skjerfet er med på å gi henne et noe alderdommelig preg. Det er i våre dager ikke så alminnelig med skjerf knyttet på denne måten på kvinner. Men det at hun muligens er litt gammeldags, er ikke dominerende, for i verbalteksten får vi Farmors replikker, og de er nærværende og i god dialog med Lillesøster. De bærer ikke preg av noe gammeldags.

Farmor opptrer rolig både av det vi kan se på bildene og lese i replikkene. Som helhet opplever vi en snill og tålmodig bestemor, en bestemor som har god tid og stor toleranse for påkledningssituasjonen. Men også en bestemor som har kreativitet og klarsyn nok til å komme med et godt forslag når situasjonen tilspisser seg. Det forslaget gir både den voksne og barnet opplevelsen av å bestemme litt hver, sånn at barnebarnet kan akseptere Farmors forslag.

Tema

Motivet i boka dreier seg om en hverdagssituasjon som er litt annerledes enn vanlig, nemlig å komme seg til barnehagen når det er Farmor som skal følge barnehagebarnet.

Det at barnet skal til barnehagen, er ikke noe oppsiktsvekkende, snarere tvert imot hos oss.

Konflikten oppstår mellom barnets vilje og ønske om å bestemme og bestemors rolle som den fornuftige voksenpersonen. Løsningen finner Farmor i en balansegang mellom å være ettergivende på de tingene som er helt greie (for store klær, lånt perlekjede) og kreativ når det gjelder regnværspåkledningen.

Temaet blir da grenseutprøvningsforholdet mellom barn og voksen, i dette tilfelle en bestemor.

Målgruppe

Barn fra to år kan ha glede av denne boka. De klare og tydelige fargene og den gjenkjennelige situasjonen med å kle på seg og gå til barnehagen appellerer til barneleseren. De fleste barn i dag kan identifisere seg med Lillesøster. Det kan gi en første interesse for boka.

Samtidig er det noe spennende, noe annerledes i det at Lillesøster velger tøy selv, ikke bare sitt eget, men familiens. Farmors rolle som en voksen som er annerledes enn foreldrene, er tydelig i samtalene mellom dem. Denne repetisjonen hvor Lillesøster finner fram de ulike klærne, gir spenning. Hva vil Lillesøster ha på seg nå, montro? Lesere på 2 – 5 år fascineres av denne spenningen.

Et annet repeterende og spenningsskapende element er de menneskene og figurene de møter på sin vei som alle ser Lillesøsters påkledning, men som blir avbrutt før de får stilt spørsmålet helt ut om den manglende støvelen.

Denne rytmen i Farmors repeterende og regleaktige svar "Ett, to, ett, to, en støvel og en sko..." finner vi også igjen på permsidene. Der har forfatteren laget sikk-sakk-border i gult og rødt som understreker den repeterende rytmen. Det er lang tradisjon for å bruke reglesjangeren i fortellinger for barn, og denne boka har regletrekk omtrent som i folkeeventyret om *Pannekaka* eller *Hanen og høna i nøtteskogen*.

Avslutning

Både ut fra denne boka og mitt prosjekt finner jeg det naturlig å knytte spørsmål og samtale i resepsjonen til ulike spørsmål rundt farmor. Jeg er interessert i om barna har forståelse for generasjoner, om de vet hva besteforeldre er. Her er det naturlig å knytte spørsmålet til de oppslagene hvor Farmor og Lillesøster går til barnehagen og blir møtt av flere som titulerer Farmor som farmor. Er virkelig Farmor farmor til alle de andre også? Se vedlegg 1, A.

Resepsjonsanalyse

I samtalene med barna stiller førskolelærerne spørsmålet om barna vet hva en bestemor, en farmor eller de andre besteforeldrebenevningene, er. Barnegruppene svarer ikke så tydelig på om de vet hva en farmor er, men når førskolelærerne spør om de har en farmor for eksempel, da svarer de og får fram at de skjønner hva det er. ”Ja,” svarer to barn i gruppe 1 og et barn sier ”Jeg har en farmor”, mens en sier ”Vet du hva? Æ har ei farmor som heter farmor”. Det svaret er førskolelæreren interessert i og følger opp og spør om hun er mammaen til barnets pappa? Det svarer barnet bekreftende på. Gruppe 2 svarer på lignende måte når førskolelæreren spør hvem ”din” farmor er mamma til: ”Onkel Peter, min onkel, også min pappa”, sier barnet. Et annet barn følger opp med å spørre: ”Hvem er mammaen til mammaen min?” Barnet svarer selv: ”Det er mormor”. Dette bekrefter at barn lettere forstår når spørsmål blir konkretisert og knyttet til deres hverdag. Så når de bruker sine personlige erfaringer, kommer det tydelig fram at barna har kunnskap om besteforeldre.

L åpnet med å spørre barna om de vet hva en farmor er, da hun leste Lillesøster-boka for gruppe 2. Da svarer et av barna: ”Også kan de lage mat. Også holder de rent hele tiden i huset sitt. Det gjør min farmor.” Et annet barn sier at hans farmor ikke gjør det, men på spørsmål fra L om hva hun gjør, svarer barnet at hun bare er snill. Et annet barn forteller at de har køyesenger hos farmor, og én forteller at han har babyseng hos farfar.

L utnytter interessen og spør om farmor og Lillesøster er i familie. Det benekter barna unisont. Men når L undrende spør om de ikke er det, svarer de ”jo” i kor. Deretter går praten over til om farmor har noen barn? Alle barna svarer nei på det, men når L spør

direkte hvem din farmor er mamma til, da vet barna det. Og når L konkluderer med at hun er mammaen til pappaen, da presiserer barnet ”Også onkelen min”.

Etterpå spør et av barna om hvem som er mammaen til mammaen, og svarer selv riktig, og fortsetter med å spørre om hvem som er pappaen, og har selv riktig svar på det.

Seinere i lesingen spør L om Farmor i boka er farmor til dem de møter? Da svarer alle barna nei, men forklarer det ikke, bare sier ”For det”.

I *Lillesøster går til barnehagen* er noe av det viktige plottet at det regner, og da førskolelærer L spør gruppe 2 hvordan Farmor går kledd, svarer et barn ”Med støvler”. Og på spørsmålet om hva slags jakke hun har, svares ”Regnjakke”. L fortsetter med å spørre om ho var fin, og det bekrefter barna, som samtidig sier at Lillesøster er fin.

Gruppe 1 som leste Lillesøster-boka fikk også spørsmål om hva slags klær Farmor har på seg, men de svarte ikke noe på det. Førskolelæreren fortsatte å spørre, viste et utebilde fra boka og påpekte skautet og lurte på om deres farmor hadde sånt skaut. På det spørsmålet fikk hun bare nei. Men etter en liten stund, kommer det fra et barn ”Godt kledd, støvler”.

Da gruppe 1 som leste Lillesøster-boka, blei spurt om hva Farmor gjør når hun ikke følger Lillesøster til barnehagen, var det litt usikkerhet før ett av barna sier at hun går hjem til seg sjøl. L spør videre om hun bor sammen med Lillesøster, og det tror barna. Kanskje barnas egen erfaring med sine besteforeldre er helt annerledes, sånn at de ikke får noen assosiasjoner når de ser på bokas farmor?

Når L spør hvor de tror Farmor skal gå når hun har fulgt Lillesøster, svarer barna unisont: ”Hjem”. L spør videre hvem hun bor sammen med, da blir det en pause før et barn svarer ”Lillesøster”. På spørsmål om de virkelig tror det, svarer flere ”Ja”.

Jeg vil gjerne vite hva Farmor gjør når hun ikke følger Lillesøster til barnehagen, og siden de ikke reagerer med en gang, fortsetter jeg med å spørre hvor hun er. Det vet barna, nemlig at hun er hjemme. Og hva hun gjør hjemme? Leker, svarer en, og jeg spør om de tror det? Da svarer et barn ”Jobber” og tilføyer at det er ei Åse som jobber her (altså i barnehagen). L vil ikke slippe tråden og fortsetter med å spørre hva de tror

Farmor gjør hjemme. ”Vet ikke,” sier et barn, men sier ”Jobber” når L gjentar spørsmålet.

Lillesøster og Farmor møter flere som titulerer Farmor som farmor, og førskolelærer L spør gruppa om ho er farmor til de også? Gruppa er helt klar, rister på hodet og er ferdig med det spørsmålet. De vet hvem Farmor er farmor til.

På direkte spørsmål fra meg om hva en familie er, svarer barna ”å være sammen”. Barna gjentar det, viser at de er sikre på det. Men når førskolelæreren spør om vi er i familie når vi nå er sammen, er barna like sikre på at vi ikke er i familie. Det er tydelig at barna vet forskjellen på en familie og den situasjonen de selv er i her i barnehagen. Etter denne konstateringen er det en del prat om opptaksutstyret med mer, men førskolelæreren tar opp tråden og spør enkeltbarn om de ofte er sammen med sine besteforeldre. Et av barna sier ”Jeg er ikke det”, ellers svarer de ikke.

”Hvem bor Farmor sammen med?” spør jeg, og svaret kommer med en gang: ”Lillesøster”. L fortsetter og spør om ikke Lillesøster bor sammen med mammaen og pappaen sin, og det bekrefter barna.

”Er Farmor snillere enn mammaene og pappaene?” spør L når Lillesøsterboka er utlest. Det er barna skjønt enige om og svarer unisont ja. L presiserer spørsmålet og presser litt, og da svarer barna uklart, men L har en slags konklusjon om at de får lov til mer av farmor.

Førskolelærer L spør gruppe 1 når hun har lest oppslag to, om Lillesøster får lov til mer av Farmor enn av mammaen? Et barn svarer ”Ja”, de andre sier ikke noe, og når samtalen fortsetter med spørsmålet om *du* hadde fått lov til det, da svarer et barn at det bare får lov til å låne de tinga som er for små til søstera. Når oppslag tre er lest, spør L igjen om barna tror Lillesøster hadde fått lov til å låne alle disse tingene om mammaen eller pappaen hadde vært hjemme. Da svarer eller nikker barna unisont ”Nei”. Etter at boka er lest, spør L om barna tror at Lillesøster hadde fått lov til å gå med en sko og en støvel. Alle barna svarer ”Nei”. På spørsmålet om Farmor er snillere enn mammaene og pappaene, svarer barna ”Ja”. Mer utdyping er de ikke interessert i. De har slått fast at Lillesøster får lov til mer av Farmor enn av foreldrene, ferdig med det. Da vil ikke de si noe mer, snakke mer om akkurat dette. Førskolelæreren spør videre, og barna er stort sett tause inntil en finner en annen bok og spør: ”Kan du lese?”

En liten konklusjon etter lesingen av denne boka vil, ikke uventet, være svært lik konklusjonen etter lesingen av boka i pilotprosjektet, *Karsten og Petra hilser på kongen*. Her ser det også ut til at barna vet mye om besteforeldre. De vet at besteforeldre er foreldre til barnas foreldre, og de vet at besteforeldre ikke er besteforeldre til alle. De vet også at besteforeldre har med familie å gjøre. All denne kunnskapen er lettest å få fram når en relaterer til barnas eget liv.

Klikk

Analyse av teksten

Klikk av Øyvind Torseter, Cappelen 2004 vant Kultur- og kirkedepartementets bildebokpris 2004 og blei kåret til Årets vakreste bok 2005.

Bildeboka er kvadratisk (19 ½ x 19 ½) og har 17 oppslag, ikke prologgbilde, men et slags epiloggbilde: Baksida av boka viser katten som vasker seg.

Kort om innholdet

Hovedhandlingen i *Klikk* er Amunds vandring gjennom besteforeldrenes gamle hus til toalettet og hans skrekk for å bli innelåst når han er der, fortvilelsen når han ikke kommer ut, og lettelsen når han endelig klarer det.

I tillegg er det en handling som viser hvor forskjellig besteforeldrene reagerer på innelåsingen. Bestefaren blir hysterisk, snakker høyt, brøler og henter øksa. Mens bestemora snakker rolig og kommuniserer med Amund.

Katten har også en viktig rolle og sin selvstendige historie. Den er med i fem oppslag (på oppslag to og tre på begge sidene), samt på baksida. Vi mer enn aner at det er den som har spist opp napoleonskakene som besteforeldrene og Amund skulle kose seg med.

Det er ikke mye verbaltekst i boka. Og det som er, består for det meste av replikker som er plassert i snakkebobler. Nina Christensen fra Center for dansk børnelitteratur har i sin ph.d. avhandling *Den danske billedbog 1950 – 1999*, diskutert om bildeboka er en egen sjanger. Hun konkluderer med at det er så mange karakteristiske trekk ved bildeboka at hun mener den framstår som et særegent uttrykk, altså en sjanger. I opplistingen over karakteristiske trekk, skriver hun at det i språket er hyppig bruk av lydord og utrop (Christensen 2003: 324). I tillegg til snakkeboblene i *Klikk*, kommer også en gjentakende bruk av lydord og utrop som BRAK, KLIRR, KLIKK, UUUUUT, UUUÆÆ. Sammen med bildene gir det en helhet, en ikonotekst, som forteller historiene, både om Amunds vandring gjennom huset, besteforeldrenes reaksjoner og katten og napoleonskakene.

Amunds vei gjennom huset

Ikonoteksten i bildebøkene kommuniserer gjennom ulike former (Bjorvand og Tønnessen 2002: 73ff). Resepsjonsteoretikeren Wolfgang Iser har sagt at fiksjonslitteratur aldri kan si alt, at det alltid er utelatelser eller åpninger (Bjorvand og Tønnessen 2002: 13). Etableringsoppslaget her gir oss likevel mange opplysninger som vi trenger for å komme i gang med lesingen.

Vi ser personene og miljøet som boka dreier seg om, og vi lurere på hva som skal skje med Amund og besteforeldrene. Når vi blar om, får vi vite mer. Det er to bilder på oppslaget, som det er på de fleste, og en enkel replikk ”Jeg må på do”. Vi ser Amund når han sier replikken, med kjøkkenbenkbakgrunn, og vi ser han på høyre side når han går videre i huset, innover i boka. Vi må bla for å få svar på hva som skjer.

Det neste oppslaget har også to bilder. På venstre side ser vi Amund helt i nærbilde, avskåret ved nesa, tydelig ansiktsuttrykk, med øyenbrynene litt hevet. Han ser alvorlig, nesten litt anspent ut. Ellers er det en slags stue med stol, bord, kommode og lamper Amund er på vei gjennom. Fargene er holdt i brunt, med innslag av hvitt og gir et litt dystert, iallfall gammelmodig, preg. Det understreker den opplysningen vi har fått før, om at besteforeldrene bor i et gammelt hus. På høyre side er det mørkere og Amund åpner døra på vei inn. Her er skyggene veldig tydelige.

Dette oppslaget er mørkere, har færre fargenyanser enn forrige oppslag og gir leseren litt mer uhygge, ikke minst fordi det er aller mørkest lengst til høyre, i den retningen Amund beveger seg. Skyggen er også med på å gi et nifst preg, og når Amunds skygge går foran han, er den med på å gi et frampek om at det kommer noe verre.

Det er ingen verbaltekst på oppslaget, og det er det heller ikke på det neste oppslaget. Her øker uhyggespenningen. På venstre side går Amund opp en trapp, som virker både bratt og lang. Perspektivet nedenfra og opp forstørre og forsterker følelsen til Amund om at dette er en skummel trapp, veldig lang og bratt.

I tillegg til at trappa er nesten uoverkommelig, er det enda mørkere i bildet. Vi aner bare at Amund har på seg den samme røde genseren og blå bukse som vi har sett på tidligere oppslag.

På høyre side ser vi Amund i nærbilde med ansiktet vendt mot leseren. Han ser redd ut, går med lange skritt og er på vei inn i noe mørkt. Det kan se ut som det er noe mørkt og truende på høyre side, og noen greiner fra en krukke gir en svart, ekkel skygge. Amunds plassering i det mørke, omgitt av skygger og svarte flater, gir et tydelig signal til leseren om hvor fælt han har det.

Neste oppslag har heller ikke verbaltekst, og her er det fortsatt mørke og dystre farger på venstre side. Amund løper og vi ser fartsstripene etter han, på vei inn en dør. Høyre side har gul bakgrunn, og det skaper en god kontrast til de tidligere bildene. Leseren kan puste lettet ut, for Amund har kommet vel fram og låser døra. Det står ”KLIKK” på skrå like over. Ansiktet hans bærer preg av engstelse. Så selv om det ser lysere ut, signaliserer ansiktet at han fortsatt er engstelig.

Vel inne på do på neste oppslag er det fortsatt lyst, med gule vegger og vi følger Amund mens han sitter på doen og etterpå vasker hendene. På begge sidene i oppslaget ser Amund på leseren fortsatt med et engstelig uttrykk. De lyse skyggene fra Amund bekrefter det helhetlige og lyse inntrykket, men samtidig er det skygger. Dessuten er baderommøblene blå mot den gule veggen, og selv om det er lyst, er komplementærfargene (blått – gult) også med på å signalisere spenning. Verken leseren eller Amund kan slappe helt av.

Når Amund på neste oppslag, på venstre side, skal åpne døra, er hans egen skygge, foran han, på døra, veldig svart og mørk. Høyre side av oppslaget viser at Amund ikke greier å låse opp. Der er det en snakkeboble som sier, med alminnelig størrelse på skriften ”Slipp meg ut”.

Blaingen til neste oppslag viser katastrofen for Amund. Der ser vi to svarte skygger i fullt firsprang oppover trappa med ei diger sky over seg med store bokstaver som virkelig hylar ”SLIPP MEG UT”. Vi skjønner at det er besteforeldrene som løper, og det får vi bekreftet på høyre side i oppslaget. Der ser vi at besteforeldrene har kommet fram til døra, begge har skygger. Besteforeldrene har hver sin snakkeboblereplikk. Bestefaren har stor skrift som sier ”DØRA HAR GÅTT I VRANGLÅS”, mens bestemoras replikk er ”Amund, ta det med ro”. Hun sitter også på huk og snakker inn i låsen, i Amunds høyde.

Neste oppslag forsterker inntrykket av Amunds redsel. Vi ser han i nærbilde hvor han sliter i dørhåndtaket og med åpen munn brøler ”UUUÆÆ”. Tårene skvetter rundt han, og vi ser langt ned i halsen på ham. På høyre side er det bestefaren som sier ”Ikke vær redd, Amund”, mens han vifter med armen, dunker borti lysbryteren og ”KLIKK” står skrevet over.

Svartere og mørkere kan det ikke være enn det neste oppslaget. På venstre side ser vi øynene som to hvite ringer. Det er alt. Mens høyre side viser Amunds konturer i det svarte mens han fortsatt river i døra, i tillegg er ordet ”KLIRR” skrevet like ved hans ører.

Besteforeldrene viser også her ulike strategier. Bestemora fortsetter å snakke med Amund, forklarer at bestefar kom borti lysbryteren og spør om han ser nøkkelen. Det gjør Amund, og han får beskjed om å ta den opp og putte den i nøkkelhullet. Snakkeboblene peker på den som snakker, derfor skjønner vi hvem det er, selv om vi ikke ser bestemor. Amund ser vi tydelig. Han klamrer seg til dørhåndtaket, eller rister i det og har vidåpne øyne, men ikke noen brølende munn.

På høyre side går bestefaren med en stor snakkeboble over seg som sier at han vil hente øksa.

På det neste oppslaget ser vi to parallelle handlinger. Til venstre ser vi bestemor i nærbilde, med to snakkebobler. Den ene er hennes replikk hvor hun ber Amund vri om nøkkelen, den andre peker inn i nøkkelhullet så vi skjønner det er Amund som svarer at det ikke går. Fortvilelsen er markert med skarpe kanter rundt snakkebobla.

Den andre handlingen er på høyre side. Der står bestefar i et mørkt rom fullt av verktøy og med peke- og tommelfinger mot haka, som vi gjør når vi tenker. Det er allslags verktøydetaljer i bildet, og vi ser øksa under benken.

Neste oppslag fortsetter med de to parallelle handlingene. På venstre side har vi Amund i nærbilde, forskrekka, alvorlig, men ikke gråtende eller panisk. Han holder på nøkkelen og vi ser at bestemor sier fra den andre sida at han skal vri om nøkkelen den andre veien. På høyre side ser vi bestefarhandlingen. Der er bestefar på vei opp eller bortover, med en hvit øks på skuldra. Han tar et veldig langt skritt, og skyggen under

han blir en form for fartsstripe som sammen med det lange skrittet understreker hastighet.

Neste oppslag har to bilder fra den samme handlingen, nemlig Amund og bestemor i halvtotalbilde. Nå er de sammen, på venstre side tydeligvis rett etter at Amund har klart å låse opp døra, i tett omfavnelse i nærbilde med en tåre på Amunds kinn og bestemors replikk som sier at de skal ha napoleonskake. På høyre side er de sannsynligvis nede på kjøkkenet igjen, for der har bestemor et fat med tre stykker kake som hun setter på bordet, mens Amund står like ved og gaper fornøyd mens han spør etter bestefar. Det er ro over begge bildene.

Men det er det ikke på neste oppslag. På venstre side står det skrevet med store bokstaver over hele sida "BRAK", og på høyre side ser vi bestemor og Amund som to skygger som løper opp trappa.

Når vi blar om, ser vi bestefar som holder øksa, snur seg mot skyggene av Amund og bestemor og spør "Er dere der?" I bakgrunnen ser vi tydelig den ødelagte døra inn til doen. Høyre side viser bestefar med Amund på ryggen i fullt firsprang mens Amund roper "KAKE" og en snakkeboble peker mot bestemor og sier "Nå må du passe ryggen din".

Siste oppslag har bare bilde på venstre side. Den høyre sida er permsida. Halvtotalbildet viser Amund på bestefars rygg, og både Amund og bestefar ser forskrekka ut, og bestefar løfter på et fat som det faller noen smuler fra.

Katten

Tradisjonelt har katten i alle fall hatt tre roller. For det første kan den være tegn på ulykke. Hvis vi ser en svart katt gå over vegen, varsler den ulykke. For det andre kan katten være kosedyret til mange barn og voksne. Og for det tredje kan den være musefanger som sørger for at musene ikke tar overhånd på gården eller i huset.

I denne boka har katten en uklar rolle som er spenningsforsterkende. Katten har sin egen historie, har sin selvstendige fortellefunksjon. Den er ikke nevnt i verbalteksten og hører ikke med i hovedhistorien, som er Amunds vei til toalettet og tilbake til kjøkkenet. Men katten finnes på flere oppslag. Den viser seg syv ganger på de 17

oppslagene, samt på baksida av boka. Ingen steder er verbalteksten knyttet til kattehistorien. Mot slutten møtes katten og hovedhandlingen.

Denne katten er svart, men det er ikke entydig. På oppslag to, hvor katten dukker opp første gang, er den med på både venstre og høyre side. På venstre side står den ved matskåla si, ser ut som den lytter til Amund som sier at han skal på do og ser helt svart ut. På høyre side går den foran Amund videre inn i huset, og der har Torseter gitt katten hvite flekker både på ryggen, halen og i fjeset. Om det er lyset som gjør det, eller om katten har hvite flekker, er ikke godt å si, men inntrykket er en ikke-helt-svart katt.

Også på det neste oppslaget er katten med på begge bildene. På venstre side ser det nesten ut som den spionerer på Amund. Den kikker fram fra døråpningen og ser på Amund som er på vei ut av bildet. På høyre side går katten foran Amund, her også med noen lyse flekker på ryggen og litt i fjeset. Men så kommer flere oppslag hvor katten ikke er med. Det ser ikke ut som den har kommet seg inn på doen, for når den dukker opp igjen, er det i oppslag åtte sammen med besteforeldrene som står utenfor dodøra. Der er den svart, med en klar, mørk skygge.

Mot slutten av historien, når bestemor og Amund er nede på kjøkkenet igjen i oppslag 14, ser vi katten i bakgrunnen. Den er helt svart og ser ut som den lusker mot venstre. De dramatiske oppslagene hvor bestefaren bruker øksa på dodøra, har ikke spor av katten. Men i siste oppslag ser vi bakparten, svart, på vei ut av bildet mot høyre. Det er oppslaget som viser at kakene er borte. Og når vi lukker boka, ser vi katten på baksida som slikker seg. Rundt den kan det se ut som det er smuler.

Barneboka har historisk vært knyttet opp mot synet på barn og barns lærdom, og de aller første barnebøkene hadde som formål å lære barn å lese. Barnelitteraturen er plassert sammen med pedagogiske og didaktiske tekster på en helt annen måte enn voksenalitteraturen, og forventningen om en god moral og en lykkelig slutt har vært svært viktig for mange som har ansvar for å gi barn litteratur. Fortsatt vil mange hevde at god moral og lykkelig slutt er en selvfølge i barnelitteraturen. Det viste blant annet debatten i avisa *Fædrelandsvennen* i juni 2006 om innholdet i barnebøkene. Da var det et foreldrepar som startet debatten fordi de fant en bok på barneavdelingen som de mente ikke passet innholdsmessig for barn.

Mange barnebøker benytter seg av reisemotivet (jf. dannelsesromanen for voksne), og Amunds historie kan også være en reise, fra det trygge kjøkkenet, gjennom huset, fram til toalettet og hjem igjen til det trygge kjøkkenet og en lykkelig slutt. (Alle mine tre bøker har en "reise".)

Men selv om boka ender godt for Amund, og han klarer å komme seg ut fra den innelåste tilværelsen, så lager katten en overraskelse som nesten stiller spørsmål ved om boka ender så godt som vi tror barnebøker skal gjøre. Det er karakteristisk for barnelitteraturen at den ender "lykkelig" eller forsont (Mjør, Birkeland, Risa 2006: 26). Uansett om vi synes denne slutten ikke er så "lykkelig" som vi hadde forventet, er det i alle fall en overraskende slutt. Katten lurar oss. Selv om vi kan følge katten gjennom flere oppslag, er det usannsynlig at leseren tenker at katten kommer til å spise opp kakestykkene. Vi vet det ikke *helt* sikkert, men bildene er så tydelige når vi ser på manglende kake på fatet og kattens rolle, at vi er temmelig sikre på at katten er synderen. Barnegruppene som boka blei lest for, var også helt sikre på at katten hadde spist kakene.

Fortellemåte: Tegneserieinspirert eller stor vekt på bildenes uttrykk?

Mange av virkemidlene som er brukt, både snakkebobler, lydord, utropsord og fartsstriper, som vi finner i denne bildeboka, forbindes gjerne med tegneserier. Disse virkemidlene er viktige, ikke minst fordi det er så lite verbaltekst ellers i boka. Etter å ha lest boka for barn, ser en at barna er fortrolige med disse uttrykkene. Førskolebarn har mye erfaring i å lese bilder, ikke bare bildebøker, men både video og tv (Bjorvand og Tønnessen 2002: 69), og selvsagt også tegneserier. I *Norsk barnelitteraturhistorie* skriver forfatterne:

Ein av barnebokas mest interessante konkurrentar etter krigen har vore teikneserien. I dag er teikneserien eit av dei mest utbreidde kultur- og underhaldningstilboda for barn og unge. Nest etter Japan har Norge verdas største seriekonsum, med særleg stort sal av Disney-seriar. Om lag 20 millionar teikneserieblad blir kvart år seld i Norge. Donald Duck utgjer halve marknaden med 10 millionar eksemplar (Birkeland, Risa, Vold 2005: 325).

Når denne bildeboka benytter seg av disse virkemidlene, både snakkebobler, lydord, utropsord og fartsstriper, er det kjente uttrykk for både den voksne som leser høyt og barna som ser og lytter.

Det er svært lite verbalspråk, som nevnt, og det lille som er, er replikker. Bare på etableringsoppslaget er det referat.

Det er et hverdagslig språk, med alminnelige ord og vendinger. Bestemors replikker skiller seg ut: Hun kommenterer bestefars hjerte (når han snakker om napoleonskake) og rygg (når han løper med Amund på nakken). Det er replikker som ikke har noe med hovedhandlingen å gjøre. Men replikkene sier noe både om bestemor og bestefar. Bestemor viser sin omsorgsrolle, sin bekymring og sin omtanke for bestefar, mens om han tenker vi at han har hatt både hjerteproblemer og problemer med ryggen. I alle fall er bestemor bekymret, så enten bestefar har hatt problemer eller bare er gammel, gir bestemors replikker innsikt i hennes tanker.

I tillegg er det, som nevnt, språk som forbindes med tegneseriene: bobler i ulike fasonger, onomatopoetikon: KLIKK, SLIPP MEG UUUUUT, UUUÆÆ, KLIRR, BRAK.

Tema: Besteforeldrerollene – tradisjonelle eller?

Ved første øyekast virker besteforeldrene i boka tradisjonelle. Bestemor er omsorgsfull, og allerede i etableringsoppslaget, som nevnt, minner hun bestefar om at han må tenke på hjertet og seinere i boka at han må tenke på ryggen. Det kan være fordi han er gammel, eller at han har vært syk. Det vet vi ikke. Det kan også være en blanding. Bestemor er også den som snakker rolig til barnebarnet og trøster han når spenningen er utløst.

I dette tilfelle er det også bestemor som er rolig når Amund har låst seg inne. Hun legger vekt på kommunikasjon med Amund, snakker alminnelig til han, får han til å slutte å hyle og klarer å få han til å plukke opp nøkkelen, sette den i låsen og vri rundt. Når han ikke greier det med en gang, fortsetter hun rolig og ber han prøve den andre veien. Hun står fram som en klok og fornuftig kvinne og kan plasseres i gruppen ”The Wise Grandmother” (Pinset 2003: 43).

Bestefaren derimot, snakker høyt, dunker borti lysbryteren og gjør situasjonen enda nifsere for Amund. Når det sier ”Klikk” i lysbryteren, virker det som det ”klikker” for bestefaren også. Han løper etter øksa. Når han kommer tilbake til døra, hogger han i den og ødelegger den forgjeves. Han har heller ikke forsikret seg om at Amund ikke

står rett innforbi døra og kan bli truffet av øksehogget. Bestefaren har ikke fått med seg at barnet har klart å komme seg ut.

Denne bestefaren kan ikke plasseres i samme gruppe som bestemora. Riktignok har ikke Pat Pinset (2003) analysert og kategorisert bestefedre, men det kunne selvsagt være like naturlig å dele inn bestefedrene på en lignende måte. Da ville jeg plassert denne bestefaren inn i en gruppe som kunne tilsvare de hyperaktive bestemødrene. Han er ekstremt klønete og minner oss om eventyret om *Mannen som skulle stelle heime*. Begge disse mennene har det til felles at de vil vel, men resultatet av deres handlinger er kaotisk og i retning katastrofal. I tillegg til at denne bestefaren er klønete i omsorgssituasjonen, viser han også lekenhet. Han tar, raskt etter at han har hogd i stykker døra, Amund på ryggen og løper smilende med han på vei til kjøkkenet og kakene.

Målgruppe

Førskolebarn er målgruppe for boka. Amund er ca 4–5 år og litt redd for mørket og gråter når han låser seg inne. Det er ikke vanskelig for barn på den alderen å identifisere seg med Amund.

Samtidig er det en bok som også har kvaliteter som appellerer til voksne. Både fordi historien er spennende og gjenkjennelig. Og forholdet mellom besteforeldrene og deres ulike måter å reagere på kan appellere til voksne. I tillegg skaper katten en spenning med overraskende slutt, og gjør historien enda mer kompleks, både for voksne og barn.

Avslutning

Spørsmålene jeg vil stille reflekterer både bokas innhold og mitt ønske om å få vite noe om barns kunnskap om besteforeldre og barnebarn, se vedlegg 1, B.

Resepsjonsanalyse

Når A har lest *Klikk* for den første gruppa si, spør han om de vet hva en bestefar og bestemor er. Barna svarer ja, men går ikke videre inn i forklaringer. A spør videre om de vet hvem de er mamma og pappa til, og da svarer et barn ”Min mamma”. A forklarer mer og barna svarer positivt (og så plutselig sier et barn at det ikke har øreverker mer).

Seinere i samtalen spør A hvorfor de kjenner bestemor og bestefar, og etter litt prat fram og tilbake hvor A hjelper fram et svar, sier et barn at hun har vært hos dem siden hun var baby.

Gruppe to som hører *Klikk*, får ikke samme spørsmål om hva en bestemor og bestefar er for noe, men i samtalens løp forteller et av barna at bestemor og bestefar bor i Kvås.

Førskolelærer A spør gruppe 1 som leste *Klikk* om besteforeldrene ser ut som besteforeldre? Barna svarer nei, nokså uinteressert, og A går videre og spør hva slags klær de har på seg. ”De har gammelt klær. De har myke klær,” svarer barna. A går videre og vil vite om de har noe annet på seg? ”Tøflesko,” sier en og etterpå sier en annen ”Tøfler og sko”. A vil vite hvordan besteforeldrene kler seg når de er ute, og et av barna svarer ”jakke”.

Spørsmålene jeg hadde planlagt dreide seg om mitt prosjekt og kunnskap om besteforeldre. De spørsmålene utløste ikke noe særlig engasjement. Men denne boka fenget også barna, men det var ikke besteforeldrene, men mørkeredselen og katten som blei kommentert. Barna relaterte selv fort disse tingene til eget liv.

En liten konklusjon etter lesingen av *Klikk* bekrefter det jeg opplevde etter lesningen av de to andre bøkene, nemlig at det er, naturlig nok, lettest å få fram kunnskaper og engasjement når barna kan relatere til sitt eget liv.

Resepsjonsanalysen – oppsummering

Hvordan gir barn uttrykk for familie- og generasjonsforståelse i en samtale med utgangspunkt i bildebøker om besteforeldre og barnebarn?

Som nevnt i innledningen, har jeg observert barnegrupper i barnehage hvor førskolelæreren har lest og samtalt med barna. Jeg fokuserer ikke på enkeltbarn. Alle, både barn og førskolelærere er anonymisert, mens jeg selv er navngitt (Åse) et par ganger hvor jeg er trukket inn i samtalen.

Mitt tema og mine begreper i denne sammenhengen har fokus på besteforeldre-ordene, med familie, generasjon og andre beslektede ord, for eksempel barn og barnebarn, stebestemor, oldefar i tillegg.

Hva er besteforeldre?

Siden prosjektet mitt fokuserer på besteforeldre og barnebarn, har jeg vært opptatt av å få vite hvilken forståelse barna har av hva besteforeldre er. Bøkene gir ulike navn til besteforeldrene. Det er viktig å ta hensyn til. Barna er, som nevnt i innledningen, når det gjelder språkutviklingen, i slutten av systemlæringsfasen eller inne i systemstabiliseringsfasen. De lærer ord og begreper i rivende fart, men det er svært avhengig av hvilke ord og begreper omgivelsene bruker. I *Karsten og Petra hilser på kongen* er bestefaren en morfar. Det er han i *Mitt rosa liv* også, mens i *Klikk* er han en bestefar.

Når det gjelder bestemor, er hun bestemor i *Klikk*, og farmor i *Lillesøster går til barnehagen*. I *Mitt rosa liv* henvises det til noe mormor eier eller har eid. Hun opptrer ikke i boka.

I tillegg til at barna viser at de har forståelse for hva besteforeldre er, kommer det fram at oldeforeldre også hører med. Etter at et barn i gruppe 1, i samtale etter *Lillesøster-boka*, har konstatert at det har farmor, føyer det til: ”Min oldefar er død”. Den replikken blir ikke fulgt opp, verken av førskolelæreren eller de andre barna.

I pilotprosjektet spurte førskolelærer L barna om de visste hva en morfar er? Det svarte ikke barna på, men da hun fortsatte og spurte om de hadde en morfar, fikk hun både ja og nei til svar. Det barnet som svarte nei, føyde til at han var død. Med andre ord hadde barnet kunnskap om morfar. I den videre samtalen forklarte L at morfar, bestefar og farfar er omtrent det samme. (Det responderte barna på og snakket i munnen på hverandre sånn at det var umulig å oppfatte.)

Et annet barn sier at hans farmor ikke gjør reint i huset (se side 27) som et annet barn sier om sin farmor, men på spørsmål fra L om hva hun gjør, svarer barnet at hun bare er snill. Et annet barn forteller at de har køyesenger hos farmor, og én forteller at han har babyseng hos farfar. Det vet de uten at det kom så mye mer ut av det.

En gruppe fikk også høre *Mitt rosa liv*, og A spør også her om de vet hva en morfar er? De svarer ikke noe særlig, men et barn sier at det er min. A forklarer videre om andre navn på bestefar, og når et av barna får direkte spørsmål om hva en morfar er, svarer det at det ikke har noen morfar. Da blander et annet barn seg inn og sier det ikke har noen farmor.

Det er helt tydelig ut fra disse svarene og kommentarene at barna skjønner hva besteforeldre er, men de bruker en annen måte å få fram sin kunnskap på, enn å svare på direkte, teoretiske spørsmål. Når det gjelder begrepet *barn*, er det for barn knyttet først og fremst til alder, ikke til posisjonen i familien. Derfor må barna gå via andre veier og andre spørsmål enn det direkte "Har farmor barn?"

Hvordan ser besteforeldrene ut?

Generelt virker det ikke som barna bryr seg så mye om hvordan besteforeldrene ser ut, og det er heller ikke det spørsmålene har dreid seg noe særlig om. Det virker som disse spørsmålene heller ikke er knyttet sterkt nok til barnas erfaringer. På samme måte som ved spørsmål om barna vet hva besteforeldre er, burde spørsmålene også vært vinklet mot barna selv og deres erfaringer med besteforeldrenes påkledning. Eller kanskje ikke det er et relevant spørsmål? I dag framstår besteforeldre som individer mer enn som en ensartet gruppe. Dagens besteforeldre, som jeg tilhører, husker kanskje sine egne besteforeldre med mørke klær?

Hva gjør besteforeldrene?

Besteforeldrene i bildebøkene i mitt prosjekt har ikke yrker ut fra det vi kan lese. Egentlig er det i utypisk i dag i Norge. Besteforeldre i 50-60-årsalderen er vanligvis også yrkesaktive.

Ett unntak er kjæresten til Morfar i *Karsten og Petra hilser på kongen*. Hun selger is i en kiosk på Karl Johans gate i Oslo.

De fleste samtalene om hva besteforeldre gjør, forekom ved lesingen av Lillesøsterboka (se side 28). Barna er tydelige på at Farmor skal hjem når hun har fulgt Lillesøster til barnehagen, men hva hun gjør hjemme, det er mer uklart. Et barn foreslår for eksempel at hun leker, og selv om Åse betviler det utsagnet, er det ikke noen unison fornektelse på det forslaget fra barnegruppa.

Sett i ettertid ser jeg at spørsmålene om besteforeldrenes yrker også på en måte blir for abstrakte for denne alderen. De ville muligens ha fått mer forståelse for det generelle spørsmålet om de hadde blitt invitert til å tenke på egne besteforeldre. Hva gjør de? Har de jobb?

Hva er en familie?

”Vet du hva mamma sa til bestemor?” spør et av barna i pilotsprosjektet når førskolelærer A snakker om alle navn besteforeldre kan ha. Hun svarer ikke direkte på spørsmål om hun vet hva familie er, men viser ved sitt spørsmål at hun har kunnskap om sammenhengen mellom mamma og bestemor.

L spør i samtalens løp om farmor og Lillesøster er i familie (se også side 27). Det benekter barna unisont. Men når L undrende spør om de ikke er det, svarer de ”jo” i kor. Deretter går praten over til om farmor har noen barn? Alle barna svarer nei på det, men når L spør direkte hvem din farmor er mamma til, da vet barna det. Og når L konkluderer med at hun er mammaen til pappaen, da presiserer barnet ”Også onkelen min”.

Etterpå spør et av barna om hvem som er mammaen til mammaen, og svarer selv riktig, og fortsetter med å spørre om hvem som er pappaen, og har selv riktig svar på det.

Når L i boka om Lillesøster og Farmor spør om hun er farmor til alle de møter? (Hun blir titulert av de møtende som farmor, se side 27). Da svarer alle barna nei, men forklarer det ikke, bare sier ”For det”.

Familiebegrepet er viktig i barnehagen når barna presenteres, enten det er i garderoben eller inne på selve avdelingen. Mange barnehager har store plakater med hvert enkelt barn i sentrum og nære familiemedlemmer rundt dem. Men i bøkene gruppene leste, er ikke selve familietilknytningen noen viktig del av historien. Bøkernes emne og tema har andre fokus.

Besteforeldretyper – hvordan er de som mennesker?

Barna er ikke, som allerede nevnt, så veldig engasjert av spørsmålene de får. Det blir heller ingen samtale om at besteforeldrene kan være ulike. I innledningen nevnte jeg kategoriseringen av bestemorstyper, men det blir ikke noe fokus i samtale med barna. I dette prosjektet er det et begrenset antall besteforeldre, og dermed blir det ikke noen tydelige grupperinger av bestemødrene i bøkene. Da blir det heller ikke naturlig at samtalene med barna handler om ulike bestemødretyper. Den kategoriseringen hører vel heller ikke hjemme i samtale med barna.

Forholdet mellom barnebarn og besteforeldre

Alle de bøkene som er med i prosjektet mitt, viser besteforeldre som har et nært og kjent forhold til sine barnebarn. Men alle er ulike og har sine særpreg i tillegg. Farmor i Lillesøster-boka er tålmodig, løsningsorientert og lur. Morfar i Karsten og Petra-boka er aktiv, hyggelig og kreativ. Bestemor i *Klikk* er rolig, omsorgsfull og løsningsorientert, mens Bestefar i *Klikk* er lekende, velmenende og klossete. Morfar i *Mitt rosa liv* er behjelpelig på en løsningsorientert og kreativ måte.

Hva tenker og sier barna om forholdet mellom generasjonene? Det er særlig under lesingen av Lillesøster-boka at det viser seg naturlig å spørre om forholdet mellom barn og besteforeldre.

Avslutning

Som nevnt tidligere, har barnehagene en lang tradisjon for å bruke litteraturen i temasammenheng. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* gir legitimitet for å bruke litteraturen også på den måten. Under fagområdet ”Kommunikasjon, språk og tekst” står det

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna

... får et positivt forhold til tekst og bilde som kilde til estetiske opplevelser og kunnskaper, samtaler, og som inspirasjon til fabulering og nyskaping (Rammeplan 2006: 34)

Jeg har gått inn i en etablert pedagogisk tradisjon når jeg har lest bildebøker og stilt spørsmål til barna etterpå. Jeg ville se hva som skjer, både hva barna svarer og hvordan de svarer. Det gir meg rom for å stille spørsmålet om hvorfor det gikk som det gikk med lese- og spørsmålstundene. I ettertid kan jeg se at spørsmålene kunne vært stilt annerledes. Det burde nok vært enda tydeligere hva som var hovedspørsmål og hvordan en kunne følge opp svarene med nye spørsmål. Da kunne jeg muligens lettere fått belyst hva barna reelt visste om familierelasjoner.

Som jeg har vist, har barna stor kunnskap om begrepene i forbindelse med besteforeldre. Men barna er ikke alltid like villige til å svare på spørsmålene med utgangspunkt i litteraturen. De gir flere og mer utfyllende svar når spørsmålene kobles til deres egne erfaringer.

De barna som fikk lov til å være med i lesestundene, fikk ingen informasjon om at de skulle "høres" også. De blei forespeilet en lesestund. I ettertid er det ikke vanskelig å se at barna var glade for lesingen. De fulgte nøye med, var oppmerksomme og ville både høre og se samtidig. Litteraturlesingen blei en opplevelse. Og da var ikke nødvendigvis førskolelærerens spørsmål det som fenget mest. På litteraturens vegne er det veldig positivt at barna, til tross for spørsmålene, holdt fast ved at de ville fortsette aktiviteten "å lese bok".

Litteraturliste

Birkeland, Tone og Frøydis Storaas 1993. *Den norske biletboka*, Oslo: Cappelen

Birkeland, Tone, Gunvor Risa og Karin Beate Vold 1997/2005. *Norsk barnelitteraturhistorie*. Oslo: Det norske Samlaget.

Bjorvand, Agnes-Margrethe 2002. "Når barn leser bildebøker". I Agnes-Margrethe Bjorvand og Elise Seip Tønnessen (red.) *Den andre leseopplæringa. Utvikling av lesekompetanse hos barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bjorvand, Agnes-Margrethe og Elise Seip Tønnessen 2002. *Den andre leseopplæringa. Utvikling av lesekompetanse hos barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bjorvand, Agnes-Margrethe og Svein Slettan 2004. *Barneboklesninger. Norsk samtidslitteratur for barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Christensen, Nina 2003. *Den danske billedbog 1950 – 1999. Teori, analyse, historie*. Roskilde universitetsforlag.

Fenwick, Geoff and Angela Morrison 2001. "Images of grandparents in young children's picture books in the United Kingdom": *The New Review of Children's Literature and Librarianship*, 2001. - Vol. 7. - ISSN 1361-4541. - s.127-145.

Hallberg, Kristin: "Litteraturvetenskapen och bildebokforskningen", i *Tidskrift för Litteraturvetenskap* nr. 3/4, 1982.

Høigård, Anne 2006. *BARNES SPRÅKUTVIKLING. Muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Kaldestad, Per Olav og Karin Beate Vold 1986 – 2005. *Årboka. Litteratur for barn og unge*. Oslo: Det norske Samlaget.
- Mjør, Ingeborg, Tone Birkeland og Gunvor Risa 2006. *Barnelitteratur – sjangrar og teksttypar*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Nikolajeva, Maria 2000. *Bilderbokens pusselbitar*. Lund, Sverige: Studentlitteratur.
- Pinsent, Pat 2003. "Crone or alien: the image of the grandmother in some recent picture books and illustrated texts": *The New Review of Children's Literature and Librarianship*, 2003. Vol 9 (1): 41-55. ISSN 1361-4541.
- Rammeplen for barnehagens innhold og oppgaver 2006. Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Rhedin, Ulla 2001. "Småbarnsbilderboken och det lilla barnet". I Nina Goga og Ingeborg Mjør (red.). *Møte mellom ord og bilde. Ein antologi om Bildebøker*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Simonsson, Maria 2004. *BILDERBOKEN I FÖRSKOLAN – en utgångspunkt för samspel*. Tema Barn, Linköpings universitet.
- Sivertsen, Randi Karin 2006. *Postmoderne bestemødre: Dannelsen av en rolle i tid og rom. En kvalitativ studie av et utvalg bestemødre født under den store babyboomen på begynnelsen av 1950-tallet*. Hovedfagsavhandling i sosiologi ved Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Bodø.
- Tønnessen, Elise Seip 1999. *SESAM TIL FJERNSYNSTEKSTEN. Norske barns møte med en ny fjernsynskultur*. Avhandling til DR.philos-graden. Universitetet i Oslo.

Bokliste – bildebøker med besteforeldre – nyere

- Anderson, Lena *Tulla og mormor* 2002, norsk 2004. Det norske Samlaget
- Anderson, Lena *Tulla og bollane* 2002, norsk 2004
- Andersson, Rune Johan: *Post* 2005. Cappelen
- Bergstöm, Gunilla *Lykkelige Albert Åberg* 1998.
- Bringsværd Tor Åge /Anne Holt (ill.) *Petra og morfar* 1995. Cappelen
- Bringsværd Tor Åge /Tina Soli (ill.) *Når to vil bli kjent med hverandre* 2003.
Gyldendal
- Bringsværd Tor Åge /Anne Holt (ill.) *Karsten og Petra hilser på kongen* 2004.
Cappelen
- Eriksson, Amanda *Mitt rosa liv* 2005. Gyldendal
- Eriksson Eva *Malla sykler* 2003. Det norske Samlaget
- Grossmann Kari *Lillesøster går til barnehagen* 2003. Gyldendal
- Kleiva Rønnaug /Akin Düzakin (ill.) *Om dagen kan ein flyge* 2001. Det norske Samlaget
- Mohr/ Siri E. J. Kåre Øien (ill.) *Los-Reinert og sjørøverne* 2004. Cappelen
- Sandemose Iben *Fiat og farmor* 2002. Cappelen
- Sandemose Iben *Fiat og farmor under vann* 2003. Cappelen
- Sandemose Iben *Fiat og farmor. Hemmeligheten* 2004. Cappelen
- Sverdrup Kari /Jens Kristensen (ill.) *Gull-rot* 2004. Omnipax
- Torseter Øyvind *Klikk* 2004. Cappelen

Vedlegg 1

A Spørsmål/temaer til samtalene med *Lillesøster går til barnehagen*

Vet dere hva en farmor er?

Hva betyr det at Farmor er farmor? Farmor til Lillesøster?

Sammenligne med bestemor, mormor eller andre begreper. (Men ikke stress farmor/mormor.)

Få fram at farmor er fars mor, altså mor til en far/en forelder.

Besteforeldre – barnebarn.

Er Farmor en del av familien?

Ser hun ut som en farmor/bestemor? Hvordan er klærne? Kunne andre voksne, mødre for eksempel, gått kledd sånn?

Oppfører hun seg som en farmor/bestemor?

I andre oppslag går det an å spørre barna om de tror Lillesøster ville fått lov til å ta på seg brorens genser hvis det var mor eller far som skulle følge henne til barnehagen? Enda tydeligere er denne problemstillingen på venstre side i det tredje oppslaget, for der vil Lillesøster ha Storesøsters perlekjede, og da sier ikke Farmor bare Ja vel. Hun spør om hun får lov til det? Skjønner Lillesøster at hun får lov til mer av Farmor enn til vanlig?

Når Lillesøster ikke vil ha på seg støvler, foreslår Farmor at hun og Lillesøster skal bestemme over hver sin fot. Har barna kommentarer til det?

Er Farmor farmor til alle de hun og Lillesøster møter på vei til barnehagen?

Hvorfor avbryter Farmor alle de møter som sier ”Lillesøster har jo bare ...”

Hva tror dere Farmor til Lillesøster gjør når hun ikke følger Lillesøster til barnehagen?

Hvorfor tror dere det? Er det noe i boka som understøtter svarene? Eller er det barnas erfaringer?

Hvem tror du Farmor bor sammen med? Lillesøster?

Tror dere Farmor og Lillesøster kjenner hverandre godt?

Hvorfor tror dere det ene eller det andre?

Kan dere peke på noe i boka som viser det?

Hvorfor følger Farmor Lillesøster til barnehagen? Pleier hun det?

Liker Lillesøster å bli fulgt av Farmor?

Eventuelt etter å ha lest boka:

Tror dere Lillesøster ville få lov til å ta på seg det hun gjorde i boka hvis det var foreldrene som skulle følge henne til barnehagen? Er det noe i boka som understøtter nei- eller ja-svaret.

B Spørsmål/temaer til samtalene i forbindelse med lesingen av *Klikk* av Øyvind Torseter

(Erfaringene fra lesingen av Lillesøsterboka tilsier at vi leser i ett, uten å stoppe opp hvis ikke barna selv spør om noe.)

Boka åpnes med å fortelle at Amund er på besøk hos bestemor og bestefar, så det viktige spørsmålet om de vet hva bestemor og bestefar er, kan komme tidlig. Her vil jeg at førskolelæreren skal kunne sammenligne med bestemor og mormor, bestefar og morfar eller andre begreper. Men læreren skal ikke stresse nyansene. Det er viktig å få fram at besteforeldrene er foreldre til mor eller far.

Spørsmålet om forholdet mellom besteforeldre og barnebarn kan være naturlig etter dette.

Videre kan en spørre:

Er besteforeldrene en del av familien?

Ser de ut som besteforeldre? Hvordan er klærne? Utseende ellers?

Hvordan bor de?

Hvordan oppfører de seg? Oppfører bestemor og bestefar seg forskjellig? Her kan en gjerne bla i boka og finn oppslag som viser ulikhet eventuelt likhet i væremåte.

”Nå henter jeg øksa”, sier bestefar på oppslag 11. Har barna kommentar til det?

I samme oppslag spør bestemor om Amund ser nøkkelen og ber han etterpå putte den i nøkkelhullet. Kommentarer fra barna?

Bestemor sier i oppslag 1: "Du må huske på hjertet ditt" og "Nå må du passe ryggen din" i det nest siste oppslaget. Hvorfor gjør hun det? Hvorfor sier ikke bestefar noe lignende?

Hva tror dere besteforeldrene gjør når ikke Amund er på besøk? Hvorfor tror dere det? Er det noe i boka som understøtter svarene? Eller er det barnas erfaringer?

Tror dere Amund og besteforeldrene kjenner hverandre godt? Hvorfor tror dere det ene eller det andre? Kan dere peke på noe i boka som viser det?

Tror dere Amund er glad i Napoleonskake?

Har dere lagt merke til katten? Hvem eier den, tror dere? Mer å si om katten? Se på siste oppslag og baksida en gang til.

Er det noe annet dere vil kommentere?

Vedlegg 2

**A Utskrift av lesestund, pilotprosjekt, i Hokus Pokus barnehage
torsdag 8. juni 2005
Tor Åge Bringsværd og Anne Holt (ill.)
Karsten og Petra hilser på kongen. Cappelen 2004
2 grupper**

Sted

Hokus Pokus barnehage ligger på Gimlemoen ved Hia og er en stor barnehage med basisgrupper, ikke avdelinger.

Avtalen var at førskolelærerne skulle plukke ut 4-5 barn og at jeg skulle være med når de leste boka om Karsten og Petra.

Vi hadde et eget lite rom, Zik Zak-rommet, hvor det var en berge og hyller med bøker, et skap, noen plakater og vindu ut mot resepsjonen i barnehagen. Det var ingen som forstyrret oss.

Førskolelærerne hadde forberedt gruppene på at jeg skulle komme. Jeg satt med blokk og blyant. Barnas navn er anonymisert.

Gjennomføringen gruppe 1

Førskolelærer L

Terje 4,8

Adine 4,4

Ine Marit 4,8

Arve 4,2

Førskolelæreren hadde forberedt lesingen og kjente boka godt. Hun begynte med å vise forsida og snakke om forfatterne og spørre om barna kjente flagget. De kjente også hovedpersonene, Karsten og Petra.

Etter første oppslag spør hun om de vet hva en morfar er, og får litt uengasjerte ja- og neisvar. Hun fortsetter med å spørre om de har en morfar og forklarer sammenhengen med morfar, bestefar og farfar. Det blir litt prat i munnen på hverandre om de har eller ikke har, om han er død. Oldemor og oldefar blir også nevnt.

L leser videre og blir av Adine bedt om å lese det Løveungen og Frøken Kanin sier. Hun leser ikke alle deres bobler framover i boka, men mange.

Når Jonas kommer i oppslag 6, spør L om de vet hva barnebarn er? Ingen svarer, så L forklarer. Da forteller Terje om farmorbesøk og at han fikk kutt i fingeren. Han viser fram fingeren med sårmerke. Alle ser interessert på fingeren.

Det blir mye snakk om russ og russekort og 17. mai. Adine og Ine Marit er veldig ivrige og vil fortelle om sine erfaringer. IM viser med å sprike med begge hendene at hun fikk *så mange kort*.

Terje blir etter 20 minutter litt urolig, og L får han interessert i *flåte* i oppslaget om Kon Tiki, så da følger han med videre.

Noe seinere spør Terje om hvorfor morfar er med hele tida? L forklarer om kjærester m.m.

I oppslag 13 blir Arve veldig interessert og sier *dinosaur*. Han har ellers vært opptatt av en lekekrokodille han har hatt med seg hele tida.

Adine peker på *Sinnataggen* på oppslag 15: *Der er en baby som er død*. Adine kommenterer splittflagget på Stortinget i oppslag 20 og får en forklaring fra L.

Etter 30 min spør Terje hvor lenge de skal være der.

Før det etter 50 minutter blir slutt, har de vært innom Oslo og hvordan en kommer seg dit; utkledd elefant; Kaptein Sabeltann og salut; mamma og pappa som har vært russ.

17. maiprat til slutt hvor alle barna er engasjerte og ivrige. (Alt er ikke referert).

Kort oppsummering med førskolelærer

Boka er for lang å lese i ett strekk, særlig hvis en også vil ha noe samtale. Ungene er veldig engasjert av boka, men bryr seg lite om morfar og kjæresten. Oppslaget hvor kosedyrene har på seg solbriller for eksempel, fenget veldig. ”Det er ikke denne boka jeg vil bruke til høsten”, avslutter L.

Gjennomføringen med gruppe 2

Førskolelærer A

Fredrikke 4,2

Mons 3,10

Eva 3,9

Cecilie 3,8

A har forberedt seg godt, begynner med forsida, forfatternavn og Karsten og Petra. Barna kjenner hovedpersonene, men vet ikke hva Oslo er.

A leser ingen av snakkeboblene til kosedyrene.

Mons lurder på hvor morfaren er i oppslaget med tigreren, og A viser beina hans, resten er skjult bak tigreren.

Cecilie roper *To Jonas!* i oppslag 6 når han kommer på besøk. A forklarer sammenhengen.

Alle ler når de kommer til oppslaget hvor kosedyra har solbriller.

A snakker om forelskelse etter at han har lest at morfar gir Esther en klem. Ungene smiler. Norsk flagg kommenteres på 17. maioppslaget og Cecilie sier hun har fem.

Etter 22 min blir Fredrikke og Cecilie litt urolige.

A synger litt fra "Vi ere en nasjon vi med ..." men ungene svarer at de ikke kjenner sangen.

Mons drar fram Snekker Andersen-boka og A sier draktene er røde som russedrakten til Jonas og Mons setter boka på plass i hylla igjen.

Blir en samtale om 17. mai og isspising. Eva sier hun har gått i hele 17. maitoget.

Etter at boka er lest, spør A om de vet hva en morfar er? Eller en mormor? Han får ikke noe svar og utvider spørsmålet til å spørre om hvorfor han, morfar i boka, kjenner Karsten og Petra? Han sier morfar veldig langsomt og da svarer Mons at han er far til mammaen. Så fortsetter han med å si at Karsten og Petra er bestevenner. (boktittel).

Farfar blir også utdypet av A som forteller at han sa gofar og gomor til sine besteforeldre. Fredrikke spør: Vet du hva mamma sa til bestemor?

Alt sammen tok 40 minutter. (Alt er ikke referert).

Kort oppsummering med førskolelærer

Det er ei lang bok, men barna var veldig engasjert i innholdet i boka, opptatt av bildene, men brydde seg ikke så mye om morfar og barnebarn.

**B1 Utskrift av lesestund (lydopptak) med gruppe 1 onsdag 23.
november 2005 – Lillesøster går til barnehagen av Kari Grossmann**

Innledning

Førskolelærer L tok med seg fire barn til leserommet:

Ada 4,9 år

Ine Jorunn 4,7 år

Vebjørn 4,7 år

Stein Erik 4,5 år

Barnas navn er anonymisert.

Siden jeg ikke er interessert i enkeltbarn, lar jeg barnereplikkene komme innrykket, noen ganger med markering av barn, andre ganger ikke. Førskolelærer L har L før sin replikk.

Transkripsjoner:

() Brukes for å angi mine kommentarer eller observasjoner

XXX Markerer det utydelige, uhørbare

... Betyr at barnet eller barna tar en pause, ikke fullfører

VERSALER Brukes for å markere styrken i stemmen

Lesing og prating

(Barna var opptatt av opptaksutstyret. Innledning om å sette seg ned. Lenge siden vi har lest denne boka. Spør om de husker, noen svarer nei. Ei fortelling i denne boka. Tittel og forfatter blei nevnt. Hvor mange eventyr har Åse lest? Mange flere enn 100. Åse sier hun har vært lærer for L på skolen, for lenge siden. Mer småprat.

Prat om å få sitte for å se.

Ada kommenterer de store bokstavene i boka. L sier det er greit med store bokstaver.

XXX

L leser første oppslag.)

L Hva er ei farmor? Ho er farmor til Lillesøster. Har dere farmor? (to nikker.)

Ja (sier to barn)

Ada Jeg har farmor

Ada Min oldefar er død

Vebjørn Vet du hva? Æ har en farmor som heiter farmor.

L Som heter farmor?

Hvem er ho? Hvem er farmor Er ho mammaen til noen? Mammaen til din pappa? E ho det?

Ja

L Har du farmor, Ine Jorunn? Husker du hva du kaller ho?

Hvem er mammaen til din pappa? ... Mimmi? Ja, det er din farmor. Noen sier farmor, noen sier mormor, noen sier bestemor. Ine Jorunn ho sier Mimmi til farmor. (småprat, XXX)

(Leser andre oppslag)

L Får dere lov å bare låne tingene til de andre hjemme?

Nei (svarer eller nikker alle)

L Hæ. Og farmor ho sier ja vel. Hæ?

Får du lov å låne Emils genser innimellom,?

Ine En gang måtte jeg låne Erik sin pyjamas

L Ja, når du sover hos Erik.

Ine Ja

XXX

L Hvis mammaen hadde vært hjemme, og ikke farmor, hadde ho fått lov å låne genseren og det da, tror dere?

Ine Ja

L Tror du det? Hadde du det?

Ine Nei

L Hadde du fått låne Hedda sine ting?

Ine Nei, jeg får bare lov til å låne alle de tinga som er for små for Hedda, som passer til meg.

XXX

(Leser tredje oppslag)

L Tror dere ho fikk lov til det? (etter at første side er lest)

Nei (svarer alle barna)

L Hæ? Farmor måtte spørre.

Ho skal bare låne ting i dag og ha på seg.

Barn Ikke ho sine ting.

L Farmor spør om ho får lov til å låne perlekjedet. Men ... ho sier ja. Tror farmor bare sier ja, ja, ja i dag. Ho vil låne perlekjede og capsen og alt. Hæ?

L Hvis mammaen eller pappaen hadde vært hjemme, tror dere ho hadde fått lov, da?

Nei (svarer eller nikker barna unisont).

(Leser fjerde oppslag)

L Hæ? ... Måkke du ha støvler på når det regner ute?

Ine Jo (andre nikker).

(Leser femte oppslag)

L Se å sinna ho er? Åssen ser farmor ut?

Lei seg (i kor)

L Hæ, hvordan tror dere det går?

XXX

Ho blir våt

(Leser sjette oppslag)

L Se, hæ?

Vebjørn En støvel og en sko

L En støvel og en sko, ja.

(Leser sjuende oppslag)

L Han sku´til å spørre om noe.

Å tror dere han skulle spørre om?

XXX

Ine Offer har du en støvle og en sko?

Vebjørn Nei, han skulle si at de måtte gå hjem og skifte, også måtte de skifte på det andre beinet, som det var sko på. Det var det han skulle si.

Han er skikkelig sint.

L Tror du det?

V Se på ansiktet.

L Forbauså. Han fikk nesten sjokk da han så at ho hadde en støvel og en sko.

(Leser åttende oppslag)

L Tror dere ho er farmor til de au?

Nei (svarer barna og rister på hodet).

L Nei

Alle ler av ho.

L Åffer ler de av ho?

Fordi ho har en støvle og en sko

(Leser niende oppslag)

L Hæ?

(Leser tiende oppslag)

(Leser 11. og siste oppslag)

L Hæ?

L Åffer tror dere farmor ikke ville høre når de spurte ferdig?

XXX (Prat om en støvel og en sko.)

Ine Ho visste hva de skulle si.

XXX

L Tror dere at hvis mammaen eller pappaen hadde vært der, hadde ho fått lov til å gå med en støvel og en sko da?

Nei (svarer alle barna)

L Tror dere ikke det?

L Er farmor snillere enn mammaene og pappaene?

Ja (alle)

L E de det?

Er deres farmor det? Får dere lov til å gjøre mer av deres farmor enn av mamma og pappa?

Vebjørn Får ikke lov ... mormora mi. XXX

L Får du lov til mer av ho

XXX

Kan du lese? (Finner ei anna bok)

L Kanskje Åse har noen spørsmål?

Barn Kan du lese etterpå?

Åse Har dere sett på klærne til farmor?

L Åssen er farmor kledd? Vebjørn, se her, har din farmor sånne klær på seg?

Vebjørn Nei

L Åssen klær har ho egentlig?

(Viser utebildet på oppfordring fra Åse)

L Har din farmor sånn skaut når ho går ut?

Ine Nei

L Har din farmor sånt skaut på når hun skal ut?

L Rart kledd?

Har mammaen deres sånn skaut?

XXX

Barn Godt kledd, stølver.

XXX

Åse: Hva gjør farmor når hun ikke følger Lillesøster til bhg?

Da går ho ... Da går Lillesøster sjøl.

Då går ho hjem til seg sjøl

L Hva tror dere ho gjør der?

L Bor farmor sammen med Lillesøster?

Ja, sier barna.

Æ tror ho bor sammen med Lillesøster.

L Tror du det?

Jeg har en lillebror.

Ine Det har du.

Åse Er hun i familie med Lillesøster? (gjentar)

XXX

Åse Hva er familie for noe?

L Hva er familie?

Å være sammen (gjentaes av barna).

L Er vi familie nå, når vi er sammen?

Barn Nei (alle)

XXX

(Uklart – om opptaket og utstyret. Barna vil høre hva de har sagt)

L Er dere ofte sammen med deres farmor?

Jeg er ikke det XXX

L Er du ofte sammen med mormor?

L Vebjørn, er du ofte sammen med din farmor?

L Er du ofte sammen med Mimmi?

L Ine – vært sammen med Mimmi -ei hel uke, så har du tatt fly til Mimmi. Gøy når Mimmi er der, får du lov til mye?
(Et barn maser om å få høre det de har sagt).

B2 Utskrift av lesestund (lydopptak) med gruppe 2 onsdag 23. november 2005 – Lillesøster går til barnehagen av Kari Grossmann

Innledning

Førskolelærer L hentet fire barn til leserommet:

Kari 4,10 år

Petra 4,10 år

Mons 4, 4 år

Sigurd 4,4 år

Barnas navn er anonymisert.

Siden jeg ikke er interessert i enkeltbarn, lar jeg barnereplikkene komme innrykket, noen ganger med markering av barn, andre ganger ikke. Førskolelærer L har L før sin replikk.

Transkripsjoner:

() Brukes for å angi mine kommentarer eller observasjoner

XXX Markerer det utydelige, uhørbare

... Betyr at barnet eller barna tar en pause, ikke fullfører

VERSALER Brukes for å markere styrken i stemmen

(Barna kommenterte ikke opptaksutstyret, men la merke til det. L sa at jeg skulle ta opp det de sa.)

Jeg kjente igjen et av barna fra tidligere lesestund. Da lesingen var slutt, spurte jeg om han husket det, og han svarte ja.)

Lesing og prating

(L sier hva boka heter og hvem som har laget den.)

(Leser første oppslag)

L Hva er ei farmor for noe?

... Også kan de lage mat. Også holder de det rent hele tiden i huset sitt. Det gjør min farmor, (sier Petra.)

L Gjør de det

M Det gjør ikke min farmor

L Hva gjør din farmor, da?

M Ho bare er snill.

L Er ho bare snill?

P Min farmor har en køyseng, to senger. Vi kan leke. Når noen skal overnatte, kan vi legge en madrass. XXX

M Vet du hva jeg har hos farfar, ei babyseng.

L Har du ei babyseng?

(Nikker ja)

L Når ho er farmor til Lillesøster, er de i familie, da?

NEIII (svarer barna i kor).

L Er de ikke det?
Jo, joo (sier barna nå)

XXX

L Har ho noen barn, ho farmor?
Neii (svarer alle)

L Hvem er din farmor mamma til?
P Onkel Peter, min onkel, også min pappa.
L Det er ho. Ho er mamma til din pappa.
P Også onkelen min
L Ja, også onkelen din
M Mammaen til pappaen din, ja.

XXX

M Vet du hvem som er mammaen til mammaen min?
M Det er mormor.
M Vet du hvem som er pappaen? Det er morfar

XXX

P Og min mormor er mammaen til min mamma
L Det er ho
P Også har ho en tegnebok ... og den har jeg tatt med hjem til mamma – også har ho enda en.
L Skal vi lese videre?
(Leser andre oppslag)

L Hæ, ho skal bare låne ting. Skal låne storebrorens genser. XXX
Hvis mammaen hadde vært hjemme, eller pappaen, tror dere ho hadde fått låne ting av de andre da?
Nei (alle)

L Åffer tror dere at ho får lov av farmor?
Jeg vet ikke
(Gjentaes)

L Vet dere ikke?
Farmødrene er de møte snillere de, enn mamma og pappa? Får dere lov til mer da?
Nei
Farmor tar alltid med nonstop når ho er på besøk til pappaen min.

L Gjør ho det? Så heldig du er da.
Hæ?

(Leser tredje oppslag)

L Hæ, tror dere farmor var helt sikker på at ho fikk lov å låne det perlekjedet?
Vet ikke

L Siden ho spurte?
Vet ikke
Vet ikke

L Lillesøster sier ja. Hæ?
(Leser fjerde og femte oppslag – noe av samtalen før femte oppslag er ferdiglest)

L Dæ, å sinna ho er.
Se på bestemor. Åssen ser ho ut i ansiktet?
Barn Lei seg.
L Litt lei seg og litt fortvila, tror æ.

L Åssen tror dere det kommer til å ende?
XXX
Barn Ett, to, ett, to en støvel og en sko

(Leser sjette oppslag)

L Se
Og til og med med skoen sin (tramper i sølepytter)
L Hvordan går farmor kledd?
Med støvler.
L Åssen jakke?
Regnjakke
L Var ho fin?
Barn Ja, ja
Jeg synes Lillesøster var fin, jeg.
L Syn´s det?
Æ og
Æ og

(Leser sjuende oppslag)

L Åssen så han ut?
Barn Med regnjakke – også paraply.
L Men åssen så han ut i ansiktet?
Forskrekka (flere)
Og regnjakke
Og paraply hadde han med

(Leser åttende oppslag)

L Hæ, tror dere ho er farmor til de au?
Nei (unisont fra barna)
L Hvorfor ikke det?
For det

...

(Leser niende, tiende og ellefte og siste oppslag)

L Å tror dere ho skal gå nå?
Hjem (unisont fra barna)
L Hvem bor ho sammen med?
...
Lillesøster
L Tror dere ho bor sammen med Lillesøster? Tror dere det?

Ja (flere barn)

XXX

(Noe prat om bokstaver og bestemødres navn Kirsten, Torunn. Og en bestefar heter Per).

L Jeg tror Åse vil spør dere om noe.

Åse Hva tror dere bestemor/farmor her, gjør når hun ikke følger Lillesøster i barnehagen?

Hvor er hun henne?

Hjemme (unisont fra barna)

Å Hva gjør ho?

Leker

Å Tror dere det?

Jobber

Det er ei Åse til som jobber her.

XXX

L Å tror du farmor gjør hjemme?

Vet ikke

L Vet du ikke?

Jobber

Åse Hvem bor hun sammen med?

Lillesøster

L Bor ikke Lillesøster sammen med mammaen og pappaen sin au?

Ja

(Kari vil lese boka på nytt – vil lese selv. Hun forteller – med hjelp av L.

Merk lesestemmen til Kari.)

XXX

L Hvis mammaen og pappaen til Lillesøster hadde vært hjemme, hadde ho fått lov å låne genseren til storebror, da?

(Petra snakker om buksa ho må være forsiktig med.

Sigurd forteller om klær han har fått som man må være forsiktig med.)

XXX

L Får du lov til mer av farmor enn av mammaen og pappaen din?

P Nei

XXX

(Kari leser videre. Guttene ser på plakaten på veggen og snakker om det de ser, mens Kari leser, mest for L.)

XXX

L Når mormor passer dere, får du lov til å gjøre mer av mormor enn av mammaen din?

P Ja

Får lov å låne mammas skjerft.

L Får du lov å låne mammas skjerf?

Og mammas hansker au.

L Er det bare av mormor du får lov til det?
Ja
XXX

C1 Utskrift av lesestund (lydopptak) med gruppe 1 i Hokus Pokus barnehage torsdag 16. februar 2006 – Klikk av Øyvind Torseter og Mitt rosa liv av Amanda Eriksson

Innledning

Førskolelærer A tok med 5 barn til leserommet:

Børge 3 ½

Oscar 3 ½

Camilla 4

Eva 4

Nils 4

Barnas navn er anonymisert.

Siden jeg ikke er interessert i enkeltbarn, lar jeg barnereplikkene komme innrykket, noen ganger med markering av barn, andre ganger ikke. Førskolelærer har A før sin replikk.

Transkripsjoner:

() Brukes for å angi mine kommentarer eller observasjoner

XXX Markerer det utydelige, uhørbare

... Betyr at barnet eller barna tar en pause, ikke fullfører

VERSALER Brukes for å markere styrken i stemmen

Lesing og prating

(A sier hva boka heter og hvem som er forfatter, og barna følger interessert med.)

E Vettu hva, æ kan hele, også gutten låser seg inne på doen.

A Har du lest an før?

Ja, æ har lest an.

(A leser boka, lager grov stemme når det er bestefars stemme, lys når det er bestemor og barnlig når det er Amunds stemme.)

BESTEMOR

(A har bare lest første oppslag)

Hvilket hjerte?

A Hjertet inne i kroppen

(Mer om at Eva vet innelåsningen, har boka.)

Også vet æ at han låser seg inne på do. Ja. Den boka har æ.

XXX

(A leser/forteller videre. Barna følger interessert med.)

E Han er redd

(A leser KLIKK)

E Han er redd. Det er derfor han låser seg inne.

A han er redd, ja. Ser du det på fjeset hans, eller visste du det?

E Visste det og, også, også det er fordi han er redd, også fårke han, finerke han nøylen da har han låst sæ inne (dialekt).

A Aha

(A leser/forteller videre.)

(Slipp meg ut- replikken)

E Så hørte mammaen det

(Gjentakelse av slipp meg ut-replikken):

A SLIPP MEG UT

A Hvem var det som hørte det? Hvem kjem så fort?

E Mamma, også bestefar og bestemor

A eh, eh (betyr ja)

(A leser/forteller videre.)

(Etter klikk-lesingen):

A Der så dykkan han slo av ljuset

(Leser og forteller videre.)

A Så di øksa? (oppslag 12, bestefar i kjelleren/boden).

Barna ja

(De peker litt på øksa i boka.)

(A leser videre ut boka.)

XXX

Det fordi at, fordi at han øksa døra.

(Leser videre)

Fordi at katten har spist han (kaka) opp.

A Ja, han har det. Der var boka slutt.

A spør hva en bestemor og bestefar er for noko egentlig, om barna kan fortelle.

Ja

A Ka er det for noka egentlig? Kan de fortelle kå det egentlig e, en bestemor og bestefar? Vet dere hvem dei er mamma og pappa te?

Barn Min mamma

A Ja, bestemor og bestefar er dei mamma og pappa til mammaen og pappaen dykkas (litt mer forklaring noe om at mammaen og pappaen har hver sin mamma og pappa.)

Jeg og. Jeg og.

A eh, eh (= ja)

Noen sier farmor

Barn Nå har æ'ke øreverk

(Samtale om øreverk.)

A Tror dere bestefar og bestemor har øreverk?

Barn Er vi ferdige å lese den boka?

A Ja

(A sier han vil snakke litt, men barna vil ut, A vil spørre litt før de skal lage maske, til karnevalet.)

A Ser de ut som de er besteforeldre?

Barn Nei

A Hva er det som gjer det? Er det fordi at... Har de ikke besteforeldreklær?

Barn Nei ei

A Hva har besteforeldre på seg?

De har gammelt klær

De har myke klær

A Ja, har de gammelt klær og myke klær på seg? Har de noko anna på seg?

Ja

A Hva slags sko har besteforeldre på seg? Veit de det?

De har tøyflesko

A Det har dei, tøyflasko. Det har dei.

Tøyfler og sko. ...

A Er de glad i å ha på seg bukse, besteforeldrene?

Men når de er på tur? Åssen kler besteforeldre seg når de er ute?

Jakke

(Prat om vannkopper.)

A Besteforeldre, hvor bur dei?

I gammelt hus

A I gammelt hus, ja

Nei, min bestemor har flytta.

A Har ho flytta langt?

Nei

(Mikrofonprat)

Før gjorde æ det, nå kan æ ikke det.

A Kan du ikke gange te ho, nei

(Uryddig prat om hvordan reise til besteforeldre. Et av barna svarer bare "nei da" uansett hvilket transportmiddel A foreslår for at hun skal komme til bestemor eller hva annet han spør om. Mer mikrofonprat.)

A På dagen, ko gjere besteforeldrene på dagen? Veit de det?

Da spiser de.

Ja, ko gjere dei etterpå, når dei er mette?

Da går de til tannlegen, tror æ

NEI

(Latter og moro om tannlegen, godteri.)

(Napoleonskakeprat.)

A Har de hørt om napoleonskake?

Ja da

Æ har film om det

A Om napoleonskake?

Ja

(Uryddig prat, også med meg, lese andre bøker.)

XXX

A Tror du dei er glad for at Amund er på besøk?
 Jaaa (unison)

A Kofor tror de han er på besøk hos dei?
 XXX

A Er di av og til på besøk hjå bestemor og bestefar?
 Ja

XXX

A Korfor kjenner de bestemor og bestefar?
 Det er fordi

A Ja, fordi at

A Er det fordi at mammaen og pappaen dykkas (avbrytes).
 Nei, fordi at ...

A Det er fordi at mammaen og pappaen dykkons
 Æ har vært hos de siden æ var baby. Alle i familien var med.

A Var alle i familien med?
 Ja, selvfølgelig æ også.

XXX
 (A vil kikke i boka og spørre.)
 Kven er det som er flinkast til å hjelpe han (Amund) ut?
 Bestefar!

A Er det bestefar flinkast? Korfor e han den beste til å hjelpe?
 Han hakkor
 HO

A Kofor va ho best?
 Ho sa noe i nøkkelhullet

A Hvorfor visste ikke bestefar det, trur du?
 XXX

A Ja, også ville han ha øksa. Kjenner de nokon som ville åpne døra med øks?
 Ja

A Også slo han a lyset.
 Visste han at han gjorde det?
 Nei

(Noe om redselen til Amund, bestefaren som henter øksa., Amund som hylter.
 Dunking i hodet.)

A Kor tror du mammaen og pappaen er?
 XXX

(Forklarer hvorfor jeg er der og at han vil spørre dem om noe.)
 Æ orkorke mer
 Tungt?

A Hva er tungt?
 Å svare

A Da kan e spørre Oscar og Børge, dykkon. Hvor er mammaen og pappaen?
 Han er på besøk hos bestemor og bestefar og da er kanskje mammaen og pappaen?
 På tur

A Ja.
 Kan du slutte?

- A Nei
 Jo, det kan du.
- A Ja, eg kan det. Har de lyst at eg skal slutte?
 Ja (Unisont)
- A Ja, skal vi slutte.

C2 Utskrift av lesestund (lydopptak) med gruppe 2 torsdag 16. februar 2006 i Hokus Pokus barnehage – *Klikk* av Øyvind Torseter

Innledning

Førskolelærer A samler 6 barn til lesestund i leserommet.

Det begynner med mikrofonprat, snakker inn i mikrofonen, forteller hva de heter og hvor gamle de er:

Reidun 4

Jenny 4 ½

Nina 4

Reidar 3 ½

Dag 4 ½

Tea Unni 4

Vi forklarer at vi skal ta opp lesingen. A kommenterer at de er så mange, sørger for at alle ser godt. Barnas navn er anonymisert.

Siden jeg ikke er interessert i enkeltbarn, lar jeg barnereplikkene komme innrykket, noen ganger med markering av barn, andre ganger ikke. Førskolelærer har A før sin replikk.

Transkripsjoner:

() Brukes for å angi mine kommentarer eller observasjoner

XXX Markerer det utydelige, uhørbare

... Betyr at barnet eller barna tar en pause

VERSALER Brukes for å markere styrken i stemmen

Lesing og prating

(A leser og forteller – med lesestemmer for bestefar, bestemor og Amund.)

(Noe om sjokoladecake etter at napoleonskake-replikken er lest. Og en har byggmester Bob-traktor med svarte hjul hjemme.)

(Noe prat om der han er redd og springer inn på do.)

(Slipp meg ut-replikken – da kommenterer en at det er katten.)

A Klikk – så dykk hva som skjedde?

Ja, slo av strømmen

A Ja, bestefar slo av ljuset med albuen.

(A leser videre.)

Det farlig å gå

(A leser videre)

Å hamre døra?

A Ja, tror de han skal bruke han te det?

(leser videre)

Det er godt med kagor, helst søte
A Kor e kaka?
Der
A Det er smuler.
A Kor er kaka? Det er bare smuler.
(Viser oppslag hvor napoleonskaka er og spør videre hvor kaka er.)

Katten
A Ja, ha. Va han en luring?
Ja
Han har gått på bordet og spist an opp.
A Det tror eg han gjorde da var opp og prøvde å få han ut.

A Bestemor og bestefar, Amund er på besøk.

XXX

Mormor og bestefar passer meg
A Ja, det har dei
Mammaen min skal være der to uker og pappaen min skal være vekke en uke
A Ska de det? Så då bur du hos bestefar og mormor?
Nei
A Ka hette det?
Bestefar og mormor

XXX

A Kor er det dei bur?
De bur...æ vett ikke
A Vet de kor dei bur, bestemor og bestefar? Kor er det dei bur?
Vet ikke
A Vet du? Ikke din, men Amunds? Trur de dei bur i eit hus?
Hvitt hus, kanskje?
A Hvitt hus kanskje? Hus? Blokk? Kjeller? (han utdyper spørsmålet.)
Mitt hus
A Ditt hus. Trur du det?

XXX

(Mer tulleprat om å bo på taket, snakker i munnen på hverandre.)

XXX

Min bestemor og bestefar bor i Kvås.
A Kor e Kvås? Er det langt? Bor de i hus?
Ja
A Bor alle bestemor og bestefar i hus?
Ja

XXX

Vi besøker dem noen ganger.

XXX

A Kva jobbar bestemor og bestefar med?

XXX

A Du veitke, nei

(Tar inn oppmerksomheten og fortsetter å spørre:)

A Ser de ut som bestemor og bestefar?

Ikke min

A Nei, men Amunds? Eller ser de ut som mamma og pappa?

...

XXX

...

XXX

A Ho snakkar med mannen sin. Kanskje det var derfor. Også seier ho at han må passe på hjertet sitt. Og så seier han napolenonskake...

XXX

Katta